

Erika Kirvesmäki

VUOROASUMISEN VAIKUTUS ELATUSMAKSUIHIN

VUOROASUMISEN VAIKUTUS ELATUSMAKSUIHIN

Erika Kirvesmäki
Opinnäytetyö
Kevät 2022
Liiketalouden tutkinto-ohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Liiketalouden tutkinto-ohjelma, Taloushallinto

Tekijä(t): Erika Kirvesmäki

Opinnäytetyön nimi: Vuoroasumisen vaikutus elatusmaksuihin

Työn ohjaaja(t): Suvi Röytiö

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Kevät 2022

Sivumäärä: esim. 45 + 2 liitettä

Tämän opinnäytetyön tarkoitus on selvittää, miten vuoroasuminen vaikuttaa elatusmaksuihin ja kuinka vuoroasuminen otetaan tai täytyisi ottaa huomioon oikeusavun käyttövaralaskelmassa sekä onko toimistojen vuoroasumiseen suhtautumisessa eroavaisuuksia. Opinnäytetyö on tehty yhteistyössä Etelä-Pohjanmaan oikeusaputoimiston kanssa. Tavoitteena on sähköisen kyselyn avulla tunnistaa Suomen oikeusaputoimiston käytänteissä eroja suhtautumisessa vuoroasumista harjoittavien vanhempien käyttövaralaskelmaan.

Tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus, jonka analysoinnissa on käytetty jonkin verran tilastolliselle tutkimukselle ominaisia analysointikeinoja. Tutkimuksen aineisto kerättiin sähköisellä kyselylomakkeella, jonka tuloksia analysoitiin teorialähtöisen sisällönanalyysin ja kvantifioinnin keinoin. Kyselyt lähetettiin oikeusapu- ja edunvalvontapiiriin toimittamana kaikkiin Suomen oikeusaputoimistoihin eli yhteensä 23 oikeusaputoimistoon. Kaikista kyselylinkin vastaanottaneista kyselyyn vastasi 14 toimistoa.

Teoreettinen osuus opinnäytetyöstä kerättiin aiheeseen liittyvistä laeista, säädöksistä ja kirjallisuudesta sekä verkkosivustoilta. Keskeisimpänä materiaalina teoriaan käytettiin laki lapsenhuollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983) ja oikeusapulaki (257/2002) ja valtioneuvoston asetus oikeusavusta (388/2002). Tietoperustana on käytetty lakeja, asetuksia, hallituksen esityksiä, oikeuskäytäntöä sekä painettua kirjallisuutta ja muita aiheeseen liittyviä luotettavia lähteitä.

Tutkimustulosten mukaan käytännöt Suomen oikeusaputoimistojen välillä ovat hyvin samansuuntaisia, mutta toimistokohtaisia eroja käytännöissä löytyy kuitenkin jonkin verran. Käyttövaralaskelmaan hyväksyttävien vähennysten osalta oli jonkin verran toimistoittain eroavaisuuksia. Vastauksen perusteella useimmat toimistot ovat tyytyväisiä käyttämiinsä käytäntöihin, mutta osa vastaajista huomaa epäkohtia, jotka tulisi päivittää lain kanssa yhdenmukaisiksi.

Asiasanat: Vuoroasuminen, elatusmaksut, oikeusapu, yhteishuoltajuus, erolapset, elatusvelvollisuus

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Business Administration, Option of Financial administration

---

Author(s): Erika Kirvesmäki

Title of thesis: The effect of shared residence on maintenance payments

Supervisor(s): Suvi Röytiö

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2022

Number of pages: e.g. 45 + 2 appendices

The purpose of this thesis is to examine how children's shared residence influences maintenance support payments and how legal aid offices take or should take the shared residence into account. It is interesting to examine if there are differences in attitudes between different offices. Legal aid is granted on the basis of the applicant's income, expenditures and maintenance liability. In the calculations, it is determined whether the applicant is given legal aid for free or against a deductible based on the available means of the applicant.

The source of information related to topic includes the legislation, decrees, legal literature, and reliable web sites according to the topic. The most essential sources are Act on Child Custody and Right of Access and the Legal Aid Act as well as the instructions of Ministry of Justice. The used web sites are the official sites of the Finnish Government, legal aid and the Finnish Social Insurance Institution.

The thesis is a qualitative study and data of the thesis was collected via electronic survey. The survey was sent to all the 23 Finnish legal aid offices in January 2022. Of the legal aid offices, 14 responded during the given time period.

According to the survey responses, the Finnish legal aid offices use the same practices when it comes to shared residence. However, there was some variation in the acceptable deductions from the income. Based on the responses, most offices are satisfied with the practices they use, but some respondents notice shortcomings that should be remedied in order for the practices to comply with the law.

Keywords: Shared residence, dual residence, maintenance support payments, legal aid, maintenance liability

SISÄLLYS

LYHENTEET	7
1 JOHDANTO	8
1.1 Työn tausta.....	8
1.2 Opinnäytetyön lähestymistavat	10
2 YLEISTÄ ELATUSAVUSTA.....	11
2.1 Lapsen oikeus elatukseen.....	11
2.2 Vanhempieni elatusvelvollisuus	13
2.3 Elatusavun vahvistaminen.....	14
2.4 Luonapitovähennys	15
3 VUOROASUMINEN.....	16
3.1 Mitä vuoroasuminen on?	16
3.2 Vuoroasuminen tutkimuksissa.....	17
3.3 Vuoroasumisen vaikutus etuuksiin ja palveluihin	19
3.4 Vuoroasumisen vaikutus elatusmaksuihin	20
4 OIKEUSAPU.....	23
4.1 Oikeusapuhakemus ja oikeusavun taloudelliset edellytykset.....	23
4.2 Esteellisyys.....	25
4.3 Oikeusapupäätös	26
4.4 Kohtuusharkinta	26
5 KYSELYTUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT	27
5.1 Aineiston hankinta.....	28
5.2 Aineisto käsittely ja sisällönanalyysi.....	29
6 TUTKIMUSTULOKSET	31
6.1 Vastajat oikeusaputoimistoille suunnatussa kyselyssä	31
6.2 Suomen oikeusaputoimistojen käytännöt.....	32
6.2.1 Lapsivähennys ja elatusmaksut.....	32
6.2.2 Lapsilisä, päivähoidomaksut.....	34
6.2.3 Tyytyväisyys käytäntöihin toimistoissa	34
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	37
8 POHDINTA	40
LÄHTEET.....	42

LIITTEET..... 46

LYHENTEET

ElatuL	Laki lapsen elatuksesta
ETukiL	Elatustukilaki
HE	Hallituksen esitys
OAA	Valtioneuvoston asetus oikeusavusta
OAL	Oikeusapulaki
OEA	Oikeusministeriön asetus oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä, oikeusaputoimistojen ja edunvalvontatoimistojen toimipaikoista sekä kunnista, joiden edunvalvontapalveluista oikeusapu- ja edunvalvontapiiri vastaa
OEL	Laki valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä
SopS	Sopimussarja
THL	Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
vp	Valtiopäivät

1 JOHDANTO

Vuoroasuminen on yleistynyt viime vuosikymmenen aikana huomattavasti. Vuoroasuminen tarkoittaa tilannetta, jossa lapsi asuu molempien vanhempansa luona lähes yhtä paljon (Oikeusministeriö 2017, 30). Aihe on ajankohtainen, sillä laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983) uudistui vuonna 2019. Vuoroasuminen on ilmiönä edelleen tuore, vaikkakin vanhempien eron jälkeinen lasten vuorottainen asuminen kahdessa kodissa on vuosi vuodelta yleistynyt. Tilastokeskuksen tutkimuksen (2019) mukaan lapsia, jotka asuvat kahdessa kodissa, oli yhteensä noin 110 000 vuonna 2018. Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, miten vuoroasuminen vaikuttaa elatusmaksuihin ja kuinka vuoroasuminen otetaan tai täytyisi ottaa huomioon oikeusavun käyttövaralaskelmissa sekä onko toimistojen vuoroasumiseen suhtautumisessa eroavaisuuksia.

Opinnäytetyöni koostuu teorialuvuista ja tutkimuslukuista. Työhön sisältyy kahdeksan (8) päälukua, joita ovat johdanto, lapsen elatus, oikeusapu, vuoroasuminen, kyselytutkimuksen lähtökohdat, tutkimustulokset, johtopäätökset sekä pohdinta. Johdanto kappaleessa alustan työtäni esittelemällä aiheen sekä yhteistyökumppanin. Toinen luku käsittelee lapsen elatusta ja vanhempien elatusvelvollisuutta sekä elatusavun määräytymistä. Kolmas kappale käsittelee yhteistyökumppania eli oikeusaputoimistoa tarkemmin ja heidän toimintaansa liittyviä tärkeimpiä osa-alueita. Neljännessä kappaleessa käsittelem vuoroasumista ja sen yleisyyttä sekä vaikutusta elatusmaksuihin. Kappaleet 5, 6 ja 7 käsittelevät itsessään tutkimusta. Kerron tutkimuksen toteutustavoista, aineiston keruumenetelmistä ja niiden analysoimisesta sekä lopuksi tutkimuksessa esiin tulleista tuloksista ja johtopäätöksistä. Viimeinen kappale on omaa pohdintaa tutkimuksesta ja sen onnistumisesta sekä sisällyttän kappaleeseen myös oman oppimiskokemuksesta kertomisen.

1.1 Työn tausta

Opinnäytetyö on tehty yhteistyössä Etelä-Pohjanmaan oikeusaputoimiston kanssa. Oikeusaputoimistot ovat valtion varoin toimivia oikeusapu-, talous- ja velkaneuvontapalveluja tarjoavia toimistoja. Suomi on jaettu kuuteen oikeusapu- ja edunvalvontapiiriin: Etelä-Suomi, Itä-Suomi, Kaakkois-Suomi, Lounais-Suomi, Länsi- ja Sisä-Suomi ja Pohjois-Suomi. Etelä-Pohjanmaan oikeusaputoi-

misto kuuluu Länsi- ja Sisä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiriin. Suomessa on 23 oikeusaputoimistoa. Etelä-Pohjanmaan oikeusaputoimistolla on pääasiallisia toimipaikkoja Seinäjoella, Alavudella, Kauhajoella sekä Lapualla. Näiden lisäksi vain ajanvarauksella toimivia toimipaikkoja on kahdeksan. (Oikeusministeriön asetus oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä, oikeusaputoimistojen ja edunvalvontatoimistojen toimipaikoista sekä kunnista, joiden edunvalvontapalveluista oikeusapu- ja edunvalvontapiiri vastaa 608/2016, 1–2 §.)

Oikeusaputoimistoissa työskentelee julkisten oikeusavustajien lisäksi oikeusapusihteereitä, jotka osallistuvat oikeusapupalveluiden tuottamiseen sekä, esimerkiksi oikeusapuhakemusten tekemiseen ja uusien asiakkaiden vastaanottamiseen. Vuonna 2019 talous- ja velkaneuvonta yhdistyi osaksi oikeusapu- ja edunvalvontapiirien toimintaa (HE 102/2017, 4). Neuvonta on täysin valtionvaroin kustannettua ja neuvonnasta vastaavat talous- ja velkaneuvojat sekä heitä avustavat oikeusapusihteerit.

Oikeusaputoimistot tarjoavat lainopillista apua yksityishenkilöille oikeudellisissa asioissa kokonaan tai osittain valtion varoin kustannettuna. Oikeusapua annetaan henkilölle, joka asuu pysyväisluonteisesti Suomessa tai toisessa Euroopan unionin jäsenvaltiossa tai Euroopan talousalueeseen kuuluvassa valtiossa. Oikeudellista apua tarjotaan hakijan taloudellisen aseman perusteella, joka määrittyy kuukausittaisen käytettävissä olevien varojen ja varallisuuden mukaan. (Oikeusapulaki 257/2002, 3 §.)

Opinnäytetyöni tarkoituksena on selvittää, kuinka vuoroasuminen huomioidaan tai täytyisi huomioida oikeusaputoimistojen käyttövaralaskelmissa. Tarkoituksena on myös selvittää, onko toimistojen välillä eroavaisuuksia vuoroasumiseen suhtautumisessa sekä kuinka vuoroasuminen yleisesti ottaen vaikuttaa elatusmaksuihin. Perheitä ja maksukykyä on erilaisia, joten jokainen tapaus täytyy käsitellä omanaan. Eikä tällä hetkellä ole ohjetta, jota pystyisi käyttää koko laajuudessaan elatusmaksujen arvioimisessa. Elatusavun laskennasta on olemassa oikeusministeriön ohjeistus vuodelta 2007, mutta sitä voi käyttää vuoroasumisjärjestelyiden arvioimisessa vain soveltuvin osin. Suomessa useissa tilanteissa vuoroasuminen huomioidaan elatusapulaskelmissa korottamalla luonapitovähennyksen määrää (Hakovirta 2019, 5).

Idea opinnäytetyön tekemisestä oikeusaputoimiston kanssa yhteistyössä, tuli opintoihini kuuluvan harjoittelun aikana. Opinnäytetyö ohjaajani innoittamana aloin tutkimaan kyseistä aihetta ja kiin-

nostukseni aihetta kohtaan kasvoi. Opinnäytetyö toimii tutkimuksena aiheesta ja tutkimuksen tuloksista on varmasti hyötyä myös yhteistyökumppanille. Opinnäytetyö on hyvin merkityksellinen ja ajankohtainen myös yhteistyökumppanille. Aiheeseen paneutuessa luin paljon aihekirjallisuutta ja tutkimuksia sekä lakiuudistuksen jälkeen tehtyjä käräjä- ja hovioikeuden päätöksiä aiheeseen liittyen.

1.2 Opinnäytetyön lähestymistavat

Opinnäytetyöhön kuuluva empiirinen osuus on toteutettu avoimen kyselyn avulla, joka lähetettiin kaikkiin Suomen oikeusaputoimistoihin. Opinnäytetyö on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Vaikka kysely ei ole laadulliselle tutkimukselle ominaisin tutkimusaineiston keruumenetelmä, on se kuitenkin tämän tutkimuksen tapauksessa yksinkertaisesti järkevin vaihtoehto. Tutkimuksen kohderyhmä on suuri ja eri puolilla Suomea. Kyselyyn vastaajat pystyivät osallistumaan kyselyyn kahden viikon sisällä eikä heidän asuinpaikallansa ole merkitystä. Avoimeen kyselyyn päädyttiin sen vuoksi, koska se mahdollistaa vastaajan kertoa omin sanoin heidän toimipaikkansa käytänteistä, kun taas valmiit kysymykset olisivat olleet mahdollisesti harhaanjohtavia ja liian rajattuja. Tutkimuksen tavoitteena on kuitenkin kartoittaa Suomen eri oikeusaputoimistojen käytäntöjä vuoroasumisen huomioimisessa käyttövaralaskelmassa. Avoimia kysymyksiä sisältävän kyselyn heikkous on kuitenkin se, että vastausprosentti voi jäädä hyvin alhaiseksi.

2 YLEISTÄ ELATUSAVUSTA

Elatusapu on rahamääräinen suoritus, jolla lapsen vanhempi osallistuu elatuksesta aiheutuvien kustannusten kattamiseen. Pääsääntöisesti se vanhempi, jonka luona lapsi ei ole kirjoilla tai huolehdi elatuksesta muuten, on velvollinen suorittamaan elatusapua. Elatuksen summa määräytyy, elatussopimukseen tehdyn laskelman perusteella. Suorituksen suuruus ja sen ajankohta voi perustua viranomaisen vahvistamaan sopimukseen tai tuomioistuimen antamaan tuomioon. Elatusvelvollisen on maksettava elatusapua kuukausittain etukäteen, mikäli toisin ei ole sovittu. (Laki lapsen elatuksesta 704/1975, 6.1 § ja 9 §.)

2.1 Lapsen oikeus elatukseen

Lapsella on lainsäädäntöön kirjattu oikeus riittävään elatukseen. Lapsen oikeus on riippumaton siitä, kuinka monta vanhempaa lapsella on. Silloin kun lapsella on vain yksi vanhempi, jonka luona hän asuu tai kaksi lähivanhempaa, lapsen elatus täytetään normaalitilanteessa luontaisuurituksilla eli huolehtimalla lapsen välttämättömistä elinkustannuksista, tarjoamalla lapselle koti ja lapselle olennaiset tarpeet ja toivomukset. (Kangas 2019, 181.) Lapselle voidaan vahvistaa suoritettavaksi elatusapua, jos molemmat vanhemmat eivät asu lapsen kanssa yhdessä eli lapsella on lähi- ja etävanhemmat tai toinen vanhempi ei muulla tavoin huolehdi lapsen elatuksesta. (ElatusL 4 §.) Tämänkaltaisessa tilanteessa etävanhempi vastaa lapsen elatuksesta euromääräisesti, suorittaen maksun lapsen lähivanhemmalle. Lapsen oikeus riittävään elatukseen on tunnustettu myös kansainvälisesti (Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimus lapsen oikeuksista, SopS 59–60/1991. 27 artikla 1. kohta).

Riittävä elatus kattaa kehitystasoon nähden aineellisten ja henkisten tarpeiden tyydyttämisen (ElatusL 1 §). Aineellisilla tarpeilla tarkoitetaan jokaisen ihmisen perustarpeita, kuten oikeutta ruokaan, lämpöön, vaatteisiin, henkilökohtaiseen hygieniaan, asuntoon ja turvalliseen perusympäristöön. Henkisiin tarpeisiin kuuluu lapsen kehitystason mukaisia tarpeita, esimerkiksi harrastuksia. Lisäksi täytyy huolehtia, että elatus kattaa lapsen tarvitseman hoidon, koulutuksen ja näistä aiheutuvat kustannukset. Laissa ei ole määritelty riittävälle elatukselle ylä- eikä alarajaa. (Kangas 2019, 182.)

Oikeusministeriön julkaiseman ohje lapsen elatusavun suuruuden arvioimiseksi (2007) mukaan lapsen elatuksesta aiheutuvina yleisinä kustannuksina pidetään kustannuksia, jotka johtuvat ravinnosta, asianmukaisista vaatteista ja jalkineista, henkilökohtaisesta hygieniasta, puhelimesta ja tietokoneesta sekä puhelimesta aiheutuvista maksuista ja tietoliikenneyhteyksistä, taskurahasta, tavanomaisista harrastuskustannuksista sekä harrastuksiin tarvittavista välineistä, satunnaisista tai vähäisistä terveydenhoito- ja lääkekuluista, koulutusmenoista, tavanomaisesta matkustamisesta, lapsen osuudesta kodin kalusteista ja koneista sekä tarvikkeista ja muista verrattavista seikoista. (Oikeusministeriö 2007, 58.) Elatusapuohjeen mukaan yleiset kustannukset on määritelty iän perusteella ryhmittäin, sillä kustannusten määrä vaihtelee lapsen eri elämänvaiheissa. Ikäryhmät ovat 0–6-, 7–12- ja 13–17-vuotiaat. (Oikeusministeriö 2007, 7.)

Erityisiin kustannuksiin kuuluvat menot ovat luonteeltaan sellaisia, että niiden suuruus voi vaihdella suuresti joko lapsen yksilöllisiin tarpeisiin tai perheen elinolosuhteisiin nähden (Oikeusministeriö 2007, 24). Lapsen erityisiä kustannuksia ovat lapsen osuus asumiskustannuksista, päivähoitokulut, koululaisen aamu- ja iltapäivätoiminnasta aiheutuvat kulut, koulutuskustannukset, erityiset terveydenhoitokulut, vakuutuskustannukset sekä lapsen erityisestä harrastuksesta aiheutuvat kulut sekä muut näihin verrattavat kustannukset (Oikeusministeriö 2007, 8).

Elatusapuohjeen mukaan lapsen elatuksesta aiheutuvista kustannuksista vähennetään lapsen kanssa asuvalle vanhemmalle maksettava lapsilisä (Oikeusministeriö 2007, 9). Lapsilisää maksetaan valtion varoista nimenomaan lapsen elatuksesta aiheutuvien kustannusten kattamiseen (Lapsilisälaki 796/1992, 1 §).

Lapsen oikeutta riittävään elatukseen pidetään niin tärkeänä oikeutena, että sen takaamiseksi on myönnetty yhteiskunnan tuki. Mikäli elatusvelvollinen on laiminlyönyt elatusavun maksamisen, Kansaneläkelaitos maksaa tämän elatustuen muodossa. Kansaneläkelaitos saa antaessaan päätöksen elatustuesta oikeuden periä maksamattomat elatusapuerät elatusvelvolliselta, kun elatus-tuki on myönnetty elatusavun maksamisen laiminlyönnin perusteella. (Elatustukilaki 580/2008, 1 § ja 19 §.) Lapsella ei kuitenkaan ole oikeutta elatustukeen, jos 1) lapsi asuu elatusvelvollisen tai 6 §:n 2, 3 tai 5 kohdassa tarkoitetun vanhempansa luona; 2) elatusvelvollinen tai 6 §:n 2, 3 tai 5 kohdassa tarkoitettu vanhempi on kuollut; tai 3) lapsi kykenee elättämään itse itsensä. (Etukil 8 §.)

2.2 Vanhempien elatusvelvollisuus

Lapsen vanhemmat ovat velvollisia vastaamaan lapsen elatuksesta parhaan kykynsä mukaan (ElatusL 2 §). Elatusvelvollisuudella tarkoitetaan nimenomaisesti velvollisuutta huolehtia lapsen riittävästä elatuksesta. Riittävän elatuksen tulee pitää sisällään aineellisten ja henkisten tarpeiden tyydyttämisen, huolenpidon lapsen hoidosta ja koulutuksesta sekä näistä aiheutuvien kustannusten kattamisen (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021). Lapsen vanhempi on elatusvelvollinen silloinkin, kun hänellä ei ole oikeutta tavata lasta tai tapaamiset hoidetaan valvotusti. Vanhemman elatusvelvollisuus ei ole sidoksissa huoltajuuteen. Vanhemman elatusvelvollisuus säilyy, vaikka vanhempi menettäisi lapsensa huoltajuuden. Vanhemman elatusvelvollisuus päättyy ainoastaan, jos lapsi adoptoidaan. Kuten vanhemman elatusvelvollisuus, myös lapsen oikeus elatukseen on henkilökohtainen, eikä se siis siirry eikä sitä voida edes korvausta vastaan siirtää toiselle. (Salminen 2002, 171.)

Elatusvelvollinen voidaan määritellä seuraavasti: elatusvelvollisella tarkoitetaan lapsen vanhemmaa, joka on vahvistetulla sopimuksella sitoutunut tai tuomiolla veloitettu suorittamaan lapselle elatusapua (EtukiL 2 §). Pääsääntöisesti lapsen oikeus vanhemmiltaan saatavaan elatukseen päättyy, kun hän täyttää kahdeksantoista vuotta, jollei muuten ole sovittu. Tuomioistuimien voi kuitenkin velvoittaa vanhemman suorittamaan elatusta lapsen täysi-ikäisyyden jälkeenkin, esimerkiksi toisen asteen koulutuksen päättymiseen saakka. (Karttunen ym. 2017, 739.) Elatusvelvollisuus voi päättyä jo aikaisemmin, kuin täysi-ikäisyyden kynnyksellä, jos lapsi esimerkiksi pystyy täysin elättämään itsensä ansiotyöllään (THL 2021).

Vanhemmat vastaavat lapsen elatuksesta kykynsä mukaan. Huomioon otetaan vanhemman ikä, työkyky ja mahdollisuus osallistua ansiotyöhön, käytettävissä olevien varojen määrä sekä lakiin perustuva muu elatusvastuu (ElatusL 1–2 §). Useimmissa tapauksissa vanhemmilla on erilaiset maksukyvyt. Mikäli vanhemmalla ei ole lainkaan maksukykyä suorittaa lapsensa elatusta, häntä ei voida tässä tapauksessa velvoittaa maksamaan lainkaan elatusapua (Oikeusministeriö 2007, 5).

2.3 Elatusavun vahvistaminen

Elatusapua koskevan sopimuksen allekirjoittaa se vanhempi, joka sitoutuu maksamaan elatusapua ja alaikäisen lapsen puolesta häntä edustava huoltajansa tai muu laillinen edustaja. Tapauksessa, jossa lapsi on täysivaltainen, on hänen allekirjoitettava sopimus itse. Mikäli se vanhemmista, joka sitoutuu suorittamaan elatusapua, on vajaavaltainen, on sopimus hyväksyttävä ja allekirjoitettava hänen edunvalvojallaan. Kuitenkin sopimus, jossa lapsen puolesta on luovuttu oikeudesta saada elatusapua vastaisuudessa, on mitätön. (ElatusL 7 §.)

Sopimus elatusavun suorittamisesta on esitettävä vahvistettavaksi lapsen asuinpaikaksi merkityn kunnan sosiaalilautakunnalle. Jos kuitenkin lapsella ei ole Suomessa asuinpaikkaa, esitetään vahvistettavaksi sen kunnan sosiaalilautakunnalle, jossa elatusvelvollisella on asuinpaikka. (ElatusL 8.1 §.) Tuomioistuin voi vahvistaa elatusavun määrän ja suorittamistavan, jos elatuksesta ei ole päästy yhteisymmärrykseen ja sopimusta ei ole saatu tehtyä (ElatusL 9 §).

Mikäli elatusavun maksaminen on laiminlyöty tai kun elatusapua ei vanhemman maksukyvyttömyyden vuoksi voida vahvistaa ollenkaan tai riittävän suureksi, elatustukea maksaa Kansaneläkelaitos Kela. Kuitenkin sillä edellytyksin, että on olemassa vahvistettu elatussopimus tai tuomioistuimen päätös. Myös tilanteessa, jossa elatusapu on vahvistettu pienemmäksi kuin Kelan maksama elatustuki, Kela suorittaa maksuna erotuksen elatustuen ja elatusavun välillä. (ETukiL 6 ja 10 §.) Jotta Kansaneläkelaitos maksaisi lapselle elatustukea, tuomioistuimen tulee sisällyttää päätökseensä vahvistus, että elatustukea alhaisempi elatusapu perustuu vanhemman puutteelliseen elatuskykyyn (ETukiL 6 § k. 1–3). Tuomioistuimella on oltava siis riittävästi näyttöä siitä, miksi elatusapu alittaa elatustuen määrän.

Elatusavun laskennasta on olemassa oikeusministeriön ohjeistus (2007), mutta ohjeissa ei ole otettu erikseen huomioon vuoroasumistilanteita. Tämän vuoksi jokainen tapaus täytyy arvioida omana tapauksena ja ohjetta käytetään vain soveltuvin osin. Oikeuskäytännössä elatusapu määräytyy kokonaisharkintaa käyttämällä. Sille tunnusomaista on se, että suoraan laista ei ilmene tarkkoja euromääriä ylä- ja alarajoja, jotka ohjaisivat elatusavun vahvistamista koskevaa päätöksentekoa. Sen vuoksi jokainen elatusapuratkaisu tehdään tarkasti yksilöllisen harkinnan mukaan, ”kaikki asianhaarat huomioon ottaen” eikä kaavamaisesti soveltaen. (Kangas 2019, 179.)

2.4 Luonapitovähennys

Mikäli vanhempi pitää lasta luonaan säännöllisesti, elatusavun määrästä voidaan tehdä elatusohjeen (2007) mukaan niin sanottu luonapitovähennys. Luonapitovähennys on porrastettu lapsen iän ja yöpymisten lukumäärän perusteella sekä määrältään mitoitettu siten, että sen tarkoitus on korvata elatusvelvolliselle vanhemmalle vain ne lapsen päivittäiset välttämättömät elinkustannukset, jotka elatusvelvollisen vanhemman on vähintään suoritettava pitäessään lasta luonaan. Lapsen kanssa virallisesti asuvan vanhemman kustannettavaksi on katsottu kuuluvan, esimerkiksi lapsen vaatetus-, harrastus- ja terveydenhoitokustannukset. Vähennyksen suuruuden tulee riippua siitä, kuinka laajasta luonapidosta on kysymys. Vuoroasumisen yhteydessä näin suppea luonapitovähennys ei ota huomioon sitä, että molemmat vanhemmat joutuvat huolehtimaan muistakin, kuin vain lapsen välttämättömistä elinkustannuksista. Ohjeen mukaiset luonapitovähennykset eivät siis sellaisenaan sovellu vuoroasumiseen. Tämän vuoksi ohjetta voidaan näissä tilanteissa noudattaa vain soveltuvin osin. (Oikeusministeriö 2007, 14–15.)

3 VUOROASUMINEN

Kehittyvässä ja muuttuvassa yhteiskunnassa perhemallit ovat muuttuneet ja vanhempien eroaminen on yhä yleisempää. Vanhempien erotessa vanhemmat joutuvat sopimaan, miten lasten huoltajuus, elatus ja asuminen ratkaistaan (Valtioneuvosto 2020, 9). Ennen lapset tapasivat toista vanhempaansa joka toinen viikonloppu, mutta nykyään yhteishuoltajuus on eron jälkeen yleisin lapsen huoltajuusmalli. Vuonna 2019 uudistetussa laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983) vuoroasuminen mainittiin ensimmäistä kertaa lainsäädännössä yhtenä mahdollisena asumisratkaisuna, mutta nykyinen tukijärjestelmämme ei tunnista sitä lapsen asumismuotona. Tämän oikeudellisen aseman tunnustamisen myötä, vuoroasumisen huomioiminen edellyttää monien sosiaalietuuksien ja oikeuksien määräytymisperusteiden uudelleenarviointia ja päivittämistä. (Hytönen 2016; Tasa-arvovaltuutettu 2021.)

3.1 Mitä vuoroasuminen on?

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983) muuttui vuoden 2019 lakiuudistuksessa. Vuoroasuminen on kirjattu uutena terminään lakiin. Ennen lakiuudistusta vuoroasuminen oli merkitty laajennettuna tapaamisoikeutena ja asuminen vain toisen vanhemman luokse, jolloin toinen vanhemmista toimi etävanhempana ja toinen lähivanhempana. Uudistuksen myötä vanhemmat voivat sopia tai tuomioistuin voi päättää, että lapsi asuu vuorotellen kummankin vanhempansa kanssa (HE 88/2018 vp, 1). Lapsella voi siitä huolimatta edelleenkin olla vain yksi osoite, eli toisen vanhemmista, vaikka lapsi asuisi puolet ajasta kummankin vanhemman luona. Tieto vuoroasumisesta voidaan merkitä väestötietojärjestelmään huollon sisältöä koskevana tietona. (HE 88/2018 vp, 15, 20.)

Vuoroasumisella tarkoitetaan lähtökohtaisesti tilannetta, jossa lapsi asuu erillään asuvien vanhempiensa luona lähes yhtä paljon. Lapsen vuoroasumisen edellytyksenä on, että lapsi asuu vähintään 40 prosenttia kalenterivuodesta kummankin vanhempansa luona mukaan luettuna kaikki lomamatkat ja juhlapyhät. (Oikeusministeriö 2017, 30.) Usein vuoroasumisesta puhutaan termillä vuoroviikkoasuminen, mutta vaihtoväli voi olla muukin kuin viikko-viikko-järjestely. Asuminen voi olla, esimerkiksi

painottunut vanhempien työvuorojen mukaan tai muuten eri tavalla. (Linnavuori, Murtorinne-Lahtinen & Heikinheimo 2021, 56.)

Anna-Kaisa Aaltosen teoksessa *Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimessa* (2020, 112) on todettu, että vuoroasumista koskevan ratkaisun tulee aina ensisijaisesti lähteä lapsen yksilöllisistä tarpeista. Niillä on ratkaiseva vaikutus siihen, millaisen järjestelyn voidaan katsoa parhaiten palvelevan lapsen etua. Tämä lähtökohta on kirjattu lapsenhuoltolain 10 §:n 3 momenttiin, jonka mukaan lapsen asumis- ja tapaamisjärjestelyjä harkittaessa on otettava huomioon erityisesti lapsen ikä ja kehitystaso, lapsen luonne ja taipumukset sekä lapsen erityistarpeet. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983.)

Aaltosen mukaan lapsen vuorotteleva asuminen ei ole yksinomaan kielteinen tai myönteinen asia, vaan siinä on mahdollisuudet kumpaankin. Vuoroasuminen on lapselle vaativa ratkaisu, eikä se sovi kaikille lapsille eikä kaikkiin perheisiin. Kuten muidenkin, myös vuoroasumista koskevan päätöksen tulee perustua yksilölliseen harkintaan. Vuoroasuminen voi olla paras vaihtoehto eron jälkeiseen lapsen asumiseen, jos järjestely on lapsikeskeinen, lapsen mielipiteet huomioon ottava ja vanhempien kommunikointi keskenään onnistuu moitteetta sekä lapsi itse on halukas ja kykenevä vuoroasumISRatkaisuun. (Aaltonen 2020, 111–113, 117.)

Vuoroasumista ja jaettua huoltajuutta ei pidä sekoittaa toisiinsa. Siinä missä jaettu huoltajuus antaa molemmille vanhemmille oikeuden päättää lapsen asioista, kuten koulusta, uskonnosta ja kasvatuksesta. Vuoroasumisessa lapsi asuu yhtä paljon tai lähes yhtä paljon molempien vanhempiensa kanssa vuorotellen eri kotitalouksissa. (Turunen 2016, 3.)

3.2 Vuoroasuminen tutkimuksissa

Vuoroasumista on tutkittu niin maailmanlaajuisesti kuin myös Suomen tasolla. Vuoroasumisen yleisyydestä on saatavilla tietoa viime vuosien aikana tehdyistä tutkimuksista. Kuitenkaan nämä tutkimukset, eivät kerro täysin tarkkoja lukuja vuoroasumisen yleisyydestä, mutta antavat suuntaa antavaa arviota. Terveystieteiden tutkimuskeskus (THL) on aloittanut vuoroasumisesta tilastoimisen 2010-luvulla.

Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen (2021) tilastot sosiaalitoimen vahvistamista lapsen huolto-, asumis- ja tapaamisoikeussopimuksista osoittavat, että vuonna 2020 vuoroasumissopimuksia sovittiin reilulle 4 000 lapselle. Tämä vastaa noin 31 prosenttia kaikista vuoden 2020 asumissopimuksista. (Forss & Säkkinen 2021, 1–3.) Vuoden 2019 tilastoissa kaikista asumissopimuksista vuoroasumista koski 19 prosenttia (Forss & Säkkinen 2020, 3). Tutkimuksessa esiin tulleet luvut kuvaavat kuitenkin vain niitä perheitä, jotka ovat vahvistaneet vuoroasumissopimuksen sosiaalitoimessa. Vanhemmat voivat keskenään sopimusvapauden piirissä sopia lapsen asioista, ilman että niitä tarvitsee vahvistaa sosiaalitoimessa. Tilastojen ulkopuolelle jäävät siis nämä keskenään sovitut tilanteet.

Tilastokeskuksen suorittamassa Työvoimatutkimuksen 2018 lisätutkimuksessa tutkittiin, kuinka monella alle 15-vuotiaiden lasten vanhemmilla, asuu kotonaan vuoroasuvia lapsia. Tutkimus toteutettiin kysymyksen, ”Onko sinulla omia lapsia, joilla on kaksi kotia?” avulla. Tutkimuksen perusteella arvioitiin, että alle 15-vuotiaita lapsia, jotka asuvat kahdessa kodissa, olisi Suomessa yhteensä noin 110 000. (Tilastokeskus 2019.)

Vuoroasuminen on yleistynyt kaikissa pohjoismaissa ja on useissa, jopa ensisijainen ratkaisu erotilanteessa. Pohjoismaita verraten vuoroasuminen on yleisintä Ruotsissa. Siitä on tullut yhtä yleistä kuin eron jälkeen äidin kanssa asumisesta. Vuoroasuminen on vakiinnuttanut asemansa myös ruotsalaisessa yhteiskunnassa nopeasti. Kuitenkin perheiden kesken, joilla ei ole ruotsalainen alkuperä tai vähävaraisilla, ei vuoroasuminen ole niin yleinen järjestely. Ruotsissa vuoroasuminen on kasvanut vuosien 1984 ja 2013 aikana 1 %:sta 35 %:iin. Monet vuoroasumista harjoittavat vanhemmat perustelevat järjestelyä lapsen kannalta luonnollisena ratkaisuna. (Fransson ym. 2018, 145.)

Edellä mainittujen tutkimusten perusteella voidaan siis katsoa, että lasten vuoroasuminen on nykyään hyvin yleistä. Vuosi vuodelta vuoroasumisesta sovittujen asumissopimusten määrä nousee. Vuoroasuminen tulee varmasti jatkossakin kaikissa Pohjoismaissa, kuin myös Suomessakin olemaan yksi suosituimmista asumisjärjestelyistä vanhempien eroamisen jälkeen.

3.3 Vuoroasumisen vaikutus etuuksiin ja palveluihin

Lasten asumisjärjestelyt vaikuttavat sekä lapsen että vanhemman oikeuteen saada etuuksia ja sosiaaliturvaa. Lapsella on käytännössä kaksia kotia, mutta monissa etuuksissa ja palveluissa lapsen virallinen kotiosoite ratkaisee. (Valtioneuvosto 2020, 10.) Lapsella voi siis olla kaksi kotia, mutta vain yksi osoite. Molemmat lapsen vanhemmista huolehtivat lapsesta ja elatuksesta, mutta vain toinen lapsen vanhemmista voi saada tukea lapsen elatukseen tai korvausta elatuksesta johtuvista kustannuksista. Käytäntö kohtelee eriarvoisesti vuoroasumisessa toista lapsen vanhempaa. Vuoroasumista harjoittavilla vanhemmilla molemmilla on, esimerkiksi oltava riittävän kokoinen asunto, jotta lapsella on riittävästi tilaa, silti etävanhemman hakiessa asumistukea, vuoroasuvia lapsia ei oteta huomioon. (Hytönen 2016, 20–21.)

Vuoroasuminen nähdään usein varakkaiden ja korkeasti koulutettujen etuoikeutena, mutta myös vähätuloisten perheiden lapsilla on yhtäläinen oikeus molempiin vanhempiinsa ilman vieraannuttamista. Lasten vuoroasuminen ja sosiaaliturvatutkimushankkeen loppuraportista (2020) ilmenee, että vuoroasuminen on vahvasti yhteydessä vanhempien sosioekonomiseen asemaan. Vuoroasuminen on sitä yleisempää, mitä paremmin toimeentulevasta perheestä on kyse. Pienituloisten ongelma vuoroasumisessa usein tulee: asunnon koko, kotien välimatka tai asuminen eri paikkakunnalla ja mahdollisuudet järjestää lapsen liikkuminen kotien välillä sopivalla tavalla, kotien välimatkan ollessa hyvin pitkä. (Valtioneuvosto 2020, 41.)

Nykyisessä asumistukijärjestelmässä lapsen vaikutus asumistukeen huomioidaan vain sen vanhemman osalta, jonka osoitteessa lapsi on virallisesti kirjoilla. Tämä on koettu suurena epäkohtana etenkin tilanteissa, joissa lapsi asuu yhtä paljon tai lähes yhtä paljon molempien vanhempiensa luona. (Valtioneuvosto 2020, 118.) Asumistukijärjestelmä asettaa vanhemmat eriarvoiseen asemaan. Kummallakin vanhemmalla voi olla yhtäläiset oikeudet asumistukeen tulojensa perusteella, mutta lapsen yksi virallinen osoite rajoittaa tätä oikeutta. (Valtioneuvosto 2020, 14.)

Perustoimeentulotukea haettaessa kotitalouden perusosan suuruus määräytyy taloudessa tosiasiallisesti asuvien henkilöiden lukumäärän mukaisesti ja näin myös vuoroasuvat lapset voidaan huomioida kotitalouden jäseninä. Kela ei edellytä, että vanhemmat ovat vahvistaneet viranomaisella sopimusta vuoroasumisesta. Lapsen perusosa voidaan ottaa huomioon molempien toimeentulolaskelmissa, jos lapsen asumisesta on kunnan toimielimen vahvistamalla sopimuksella sovittu,

tuomioistuimen päätöksellä määrätty tai vanhempien kesken sovittu, että lapsi vuoroasuu molempien vanhempiensa luona. Tällaisessa tilanteessa perusosa voidaan jakaa myös vanhempien kesken, jos vanhemmat ovat sopineet vuoroasumisesta. (Kela 2022, 188.)

Jos vuoroasuvan lapsen molempien vanhempien asumistukea määrättäessä, lapsi otettaisiin huomioon. Käytännössä tämä lisäisi asumistuen saajien lukumäärää ja asumistukimenojen kasvua. Muutos merkitsisi toisille vanhemmille asumistuen määrän kasvua ja toisille asumistuen piiriin pääsemistä, kun asumistuen perusomavastuu pienenee ruokakunnan henkilöluvun kasvaessa ja hyväksyttävät asumismenot kasvaisivat lasten vaikuttaessa niihin. Valtion asumistukimenot kasvaisivat, mutta toisaalta toimeentulotukimenot voisivat pienentyä, sillä asumiskustannuksia tuettaisiin asumistuella eikä toimeentulotuella. (Valtioneuvosto 2020, 118.)

Lapselle merkityn virallisen kotiosoitteen perusteella ratkeaa myös, kummalle vanhemmalle voidaan maksaa lapsen vammaisetuutta, lapsilisää, elatustukea tai korvata muita mahdollisia lapseen kohdistuvia korvauksia, kuten terveydenhoitoon liittyviä matkakustannuksia. Lapsilisä ja mahdollinen yksinhuoltajakorotus voidaan maksaa kummalle tahansa vanhemmista, vanhempien keskenään sopimin tavoin. Lapsilisää ei voi kuitenkaan jakaa kahtia ja maksaa kahteen eri talouteen samasta lapsesta. (Valtioneuvosto 2020, 14.)

3.4 Vuoroasumisen vaikutus elatusmaksuihin

Yleinen käsitys on, että vuoroasuminen tarkoittaa automaattisesti sitä, että elatusmaksuja ei makseta lainkaan. Vaikka lapsi asuisi yhtä paljon molempien vanhempiensa kanssa ja molemmat vanhemmat vastaavat lapsen kuluista yhtäläisessä suhteessa, vuoroasumisessa elatusmaksut voivat kuitenkin tulla maksettavaksi. Vanhempien elatuskykyjen suhteet voivat erota suuresti toisistaan. Vanhempi voidaan siis velvoittaa maksamaan elatusmaksuja toiselle vanhemmalle, vaikka kulut lapsesta maksettaisiin muuten melkein tasan. Elatusmaksujen maksaminen voidaan määrätä kummalle tahansa vanhemmista. (THL 2021.) Useimmissa tilanteissa molemmat vanhemmat huolehtivat muistakin kuin lapsen välttämättömistä elinkustannuksista, tämän vuoksi nykyiset elatusapuohjeet eivät sellaisenaan sovi vuoroasuvien elatusmaksujen arviointiin. Tilanteissa, joissa vanhempien elatuskykyjen suuruudessa on huomattava ero, tulevat elatusmaksut lähtökohtaisesti maksettavaksi.

Kuitenkin eroperheitä on monenlaisia ja jokaisessa perheessä on omat käytäntönsä ja erilaiset maksukyvyt, joten suoraviivaista kaikkia palvelevaa ratkaisua ei ole. Jokainen tapaus täytyy käsitellä omana tilanteenaan. Suomessa vanhemmilla on sopimusvapaus lapsen elatukseen ja asumiseen ja tapaamisoikeuteen liittyvissä kysymyksissä, he voivat oman harkintansa mukaan päättää lapsen asioista (Hakovirta 2019, 1). Jos vanhemmat eivät pääse yhteisymmärrykseen, elatusmaksujen maksamiseen voidaan hakea tuomioistuimen päätös (THL 2021).

Mikäli kumpikaan vanhemmista ei ole vähävarainen ja molemmat vanhemmat osallistuvat lapsen kulujen maksamiseen, lähtökohtana voidaan pitää sitä, että elatusmaksuja ei makseta ollenkaan. Elatusmaksun suuruus ei kuitenkaan aina ole suoraan nolla euroa. Tällöin vanhempien elatuskykyjen suhteella on erityinen merkitys. Näissä tilanteissa otetaan siis tapauskohtaisesti huomioon, millä suhteella vanhemmat vastaavat lapsensa välttämättömien elinkustannusten ulkopuolisista kustannuksista. Tällaisia menoja voivat olla, esimerkiksi iltapäiväkerhot, harrastusmenot ja vaatehankinnat. (Valtioneuvosto 2020, 43.)

Laki lapsen elatuksesta 4 §:n 1 momentin uusi 3 kohta selventää esitöiden (HE 88/2018) mukaan sitä, että lapselle voidaan vahvistaa suoritettavaksi elatusapua myös silloin, kun lapsi asuu vuorotellen kummankin vanhemman luona. Vuoroasumistilanteissa lapselle voidaan vahvistaa suoritettavaksi elatusapua, esimerkiksi silloin, kun toisella vanhemmalla on parempi elatuskyky kuin toisella. Saman lain 2 §:n mukaan vanhemmat vastaavat lapsen elatuksesta kykynsä mukaan. Se vanhempi, jolla on suurempi elatuskyky, voidaan velvoittaa suorittamaan lapselle elatusapua, huolimatta siitä, että kumpikin vanhempi huolehtisi lapsen jokapäiväisestä elatuksesta samassa suhteessa ja suorittaisi yhtä suuren osuuden lapsen elatuksesta aiheutuvista kustannuksista. (HE 88/2018 vp, 68–69.)

Vuoroasumistilanteissa voi kuitenkin olla tarpeen vahvistaa suoritettavaksi elatusapua, huolimatta siitä, että vanhempien elatuskyky olisikin yhtä suuri. Tällainen tilanne voi syntyä silloin, kun toinen vanhemmista kustantaa suuremman osuuden lapsen elatuksesta aiheutuvista kustannuksista, esimerkiksi maksamalla yksin lapsen päivähoitomaksut. Tällöin voidaan lapsen kustannusten tasaa-
miseksi, toinen vanhemmista velvoittaa suorittamaan lapselle elatusapua. (HE 88/2018 vp, 68–69.)

Pohjoismaissa eli Suomessa, Ruotsissa, Norjassa, Tanskassa ja Islannissa vuoroasuminen huomioidaan lapsen elatuksessa kolmella eri tavalla: 1) elatusmaksuja ei makseta, sillä lapsi asuu

molemmilla vanhemmillaan ja vanhempien katsotaan täyttävän sen kautta elatusvelvollisuutensa 2) elatusmaksut sovitetaan sen mukaisesti, kuinka paljon vanhemmat viettävät aikaa lapsen kanssa ja 3) elatusapuun ei tule vähennystä vuoroasumisesta ollenkaan (Hakovirta 2019, 2). Suomessa, Islannissa ja Norjassa toinen vanhempi voidaan määrätä maksamaan elatusapua, vaikka lapsi vuoroasuu kummankin vanhemman luona tasan. Kun taas Tanskassa elatusapua ei makseta, jos lapsi vuoroasuu. Ruotsissa elatusapua maksetaan vain siinä tapauksessa, että vanhempien elatuskyvyissä on huomattava ero. (Hakovirta 2019, 4.)

4 OIKEUSAPU

Oikeusapu on osa valtion palvelujärjestelmää. Oikeusapua annetaan kokonaan tai osittain valtion varoin henkilölle, joka tarvitsee oikeudellisen asian hoitamista varten avustajan (OAL 1 §). Oikeusapua tarjoavat valtion oikeusaputoimistoissa työskentelevät julkiset oikeusavustajat sekä oikeudenkäyntiasioissa yksityiset asianajajat ja muut lakimiehet, joilla on pätevyys ja lupa toimia oikeudenkäyntiavustajana (Oikeudenkäymiskaari 4/1734, 15:2 §). Vähävaraisille tai täysin varattomille henkilöille oikeusapu on täysin ilmaista. Henkilön taloudellisen aseman perusteella määräytyy, onko hän oikeutettu oikeusavun piiriin ja saako hän oikeusapua ilmaiseksi vai omavastuuprosentin mukaisesti. (Oikeus 2021.) Oikeusapua ei anneta yhtiölle tai yhteisölle (OAL 2.2 §).

Euroopan unionin perusoikeuskirjassa taataan syytetyille oikeus puolustukseen. Euroopan unionin perusoikeuskirjan 47 artiklan 3 kohdan mukaan maksutonta oikeusapua annetaan vähävaraisille, jos tällainen apu on tarpeen, jotta asianomainen voisi tehokkaasti käyttää oikeutta saattaa asian tuomioistuimen käsiteltäväksi (Euroopan unionin perusoikeuskirja 2016/C 202/02). Kansainväliset määräykset velvoittavat sopimusvaltioita huolehtimaan siitä, ettei varattomuus saa estää ketään turvautumasta oikeudenkäyntiin (Jokela 2012, 89).

4.1 Oikeusapuhakemus ja oikeusavun taloudelliset edellytykset

Oikeusapua haetaan oikeusaputoimistolta, joko suullisesti, kirjallisesti tai sähköisesti. Useissa tapauksissa hakemus tehdään kirjallisesti (Oikeusministeriö 2013, 16). Oikeusavun hakijan on hakemuksen ohella esitettävä oikeusaputoimistolle selvitys omista ja mahdollisen puolison tai samassa taloudessa asuvan avopuolison tai rekisteröidyssä suhteessa asuvan käyttövaroista. (OAL 10.1 §.)

Hakijan käyttövaran perusteella oikeusavun hakijalle määrätään perusomavastuu. Perusomavastuu on se osuus avustajan palkkiosta ja kuluista, joka jää oikeusavun hakijan itse maksettavaksi. Hakijan ja hänen mahdollisen puolisonsa varallisuuden mukaan lasketaan lisäomavastuu. Lisäomavastuulla katetaan sitä osaa avustajan kokonaispalkkiosta ja kulukorvauksesta, joka jää jäljelle, kun palkkiosta on ensin vähennetty oikeusavun saajan maksama perusomavastuu. (OAA 5–7 §.)

Oikeusapua annetaan henkilölle, jonka käyttövarat ja varallisuus eivät ylitä valtioneuvoston asetuksella tarkemmin vahvistettua määrää (OAL 3 §). Hakijan, jolla ei ole kumppania on mahdollista saada ilmaista oikeusapua, jos hänen kuukausittainen käyttövaransa ei ylitä 600 euroa. Asetuksen mukaan yli 1300 euron käyttövaroilla, oikeusapua ei myönnetä ollenkaan. Pariskunnalla maksuton oikeusapu myönnetään enintään 1100 käyttövaroilla ja 2400 euron käyttövaroilla oikeusapua ei myönnetä. (OAA 5–6 §.) Oikeusaputoimisto perii myöntäessään oikeusapua hakijalta oikeusapumaksun, joka on suuruudeltaan 70 euroa. Oikeusapumaksua ei peritä, jos hakija saa oikeusapua ilman omavastuuta. (OAA 20 §.) Oikeusavun saajan on toimeksiannon kestäessä pidempään, ilmoitettava oikeusaputoimistolle taloudellisissa olosuhteissaan tapahtuvista muutoksista (OAL 15 §).

Oikeusapua ei myönnetä, jos hakijalla on oikeusturvavakuutus. Hakijan tulee selvittää vakuutusyhtiöstään, onko hänen vakuutuksensa käytettävissä kysymyksessä olevaan asiaan, sekä esittää tarvittaessa vakuutusyhtiön päätös. Oikeusturvavakuutus on yleensä liitettyä, jonkin tavanomaisen vakuutuksen yhteyteen. (OAA 8 §.)

Hakijan taloudellista tilannetta ei tarvitse selvittää silloin, kun hakijalle annetaan vähäistä oikeudellista neuvontaa puhelimitse tai muuta etäviestintä käyttäen. Tällöin hakijalta ei peritä omavastuusuutta. (OAL 3 a §.) Puolisoiden taloudellista asemaa ei oteta huomioon toistensa käyttövaralaskelmassa, jos oikeusapua haetaan epäiltynä tai vastaajana rikosasiaan, puolisoitten ollessa toistensa vastapuolina tai, jos puolisoit asuvat pysyvästi erillään välien rikkoutumisen vuoksi (OAL 3.1 §).

Oikeusapu myönnetään hakijan tulojen, menojen sekä elatusvelvollisuuden mukaan. Hakijan kuukausittaisina tuloina otetaan huomioon palkka- ja eläketulojen sekä päivärahojen lisäksi muun muassa lapsilisät, elatusavut ja pääomatulot. Tuloista vähennetään veron ennakonpidätys, kohtuulliset asumismenot, päivähoitomaksut, elatusapumaksut, ulosottosuoritukset ja velkajärjestelyn maksuhjelman mukaiset suoritukset. Lisäksi tuloista vähennetään 300 euroa jokaisesta hakijan taloudessa asuvasta alaikäisestä lapsesta. Huoltajan käyttövara laskettaessa, tuloina otetaan huomioon myös elatusapu, elatustuki, perhe-eläke, lapsilisä ja kotihoidon tuki. (OAA 2 §; Oikeus 2021.)

Elatusapuna hyväksytään hakijan ja hänen puolisonsa tuomioistuimen päätöksen tai vahvistetun sopimuksen mukaiset kuukausittaiset suorituksen. Voidaan hyväksyä myös luotettavan selvityksen mukaan säännönmukaisesti ilman tuomiota tai sopimusta maksettu elatusapu. (OAA 13 §.)

Huollettavina lapsina huomioon otetaan ne lapset, joiden katsotaan olevan hakijan elatuksen varassa (OAL 4 §). Lasten kustannukset puolitetaan laskennallisesti hakemukseen puolisoitten ollessa toistensa vastapuolina, asuessaan yhdessä erotilanteessa, lasten ollessa vuoroviikoin molempien vanhempien luona tai elatusapua ei ole vahvistettu tai sitä ei tosiasiallisesti makseta. Sillä ei useinkaan ole saatavissa selkeää selvitystä, siitä kumman varassa lasten tosiasiallinen elättäminen on. (Oikeusministeriö 2013, 39.)

Myös perheen koolla on merkitystä hakijan käyttövaralaskelmassa. Hakijan avio- tai avopuolison tai rekisteröidyssä parisuhteessa hakijan kanssa asuvan tulot otetaan huomioon. Hakijan ja hänen mahdollisen puolisonsa varallisuus vaikuttaa ainoastaan hakijan lisäomavastuuseen. Lisäomavastuu tulee oikeusavun saajan maksettavaksi, jos hakijalla ja hänen puolisoillaan on varallisuutta, jonka arvo on yli 5 000 euroa. Pariskunnilla lisäomavastuuna lasketaan puolet 5 000 euron ylittävästä varallisuudesta. (OAA 3 ja 7 §; Oikeus 2021.)

4.2 Esteellisyys

Julkisen oikeusavustajan on oltava esteetön sekä hänelle annettua tehtävää vastaanottaessa että sitä hoitaessa. Jos avustaja ei pysty hoitamaan hänelle annettua tehtävää parhaan kykynsä mukaan ilman, että jokin seikka vaarantaa hänen puolueettomuutensa, on hän esteellinen eli jäävi suorittamaan tehtävää. (Aikonen 2015, 19–20.) Esteellisyys on tarkistettava huolella, ennen hakijan vastaanottamista asiakkaaksi, myös vähäisissä oikeudellisissa neuvoissa. Jos julkinen oikeusavustaja on esteellinen toimimaan asiassa, oikeusavun hakija ohjataan toiseen oikeusaputoimistoon. (OAL 11 §.)

4.3 Oikeusapupäätös

Oikeusaputoimisto tekee päätöksen oikeusavun antamisesta. Oikeusaputoimisto tekee oikeusavusta päätöksen ja toimittaa sen hakijalle. Oikeusapupäätöksen sisällöstä täytyy ilmetä: asia, johon oikeusapu myönnetään; hakijan taloudellinen asema; päivämäärä, mistä lukien oikeusapu myönnetään; mitä etuuksia oikeusapuun sisältyy; oikeusavun saajan mahdollinen omavastuu sekä avustajan nimi. (OAL 14 §.) Mikäli oikeusapuhakemus hylätään, hakija voi saattaa päätöksen tuomioistuimen tutkittavaksi, 30 päivän kuluessa oikeusaputoimiston päätöksen tiedoksi saamisesta, oikeusapulain 24 §:ssä säädetyin tavoin. Oikeusaputoimisto antaa hakijalle hylätyn päätöksen yhteydessä ohjeet ratkaisupyynnön tekemiseksi. Oikeusaputoimisto toimittaa ratkaisupyynnön viipymättä tuomioistuimen ratkaistavaksi. (OAL 24 §.)

4.4 Kohtuusharkinta

Jos oikeusapua myönnettäessä määrätty omavastuuosuus muodostuisi oikeusapua saaneen taloudellisiin oloihin nähden selvästi kohtuuttomaksi, omavastuuosuuden määrää voidaan alentaa. (OAL 20 §.) Kuitenkin vain selvästi kohtuuttomissa tilanteissa. Oikeusapuhakemuksen käyttövaralaskelman mukaan muodostuva omavastuuprosentti saattaa olla asiakkaan taloudelliseen tilanteeseensa ja maksukykyynsä nähden kohtuuton. Jos hakijan käyttövarat ylittävät maksuttomaan oikeusapuun tai yleiseen oikeusapuun oikeuttavan määrän ja oikeudenkäynti kulut nousevat suuriksi asiakkaan maksukykyyn nähden, voidaan hänelle myöntää osittainen maksuton oikeudenkäynti tai yleistä oikeusapua osakorvausta vastaan (HE 132/1997 vp, 8).

Kohtuullistamista arvioitaessa tulisi ottaa huomioon myös pääasian merkitys asianosaisille (HE 132/1997 vp, 23). Kohtuullisuusharkinnassa voitaisiin huomioida hakijan mahdollisuudet saada apua muilta tahoilta, esimerkiksi kuluttajaneuvonnasta, lastenvalvojalta, potilasyhdistyksestä tai ammattiyhdistyksestä. (HE 132/1997 vp, 40.) Oikeusavun hakija voi saada oikeusapua käyttövarastaan aiheutuvien rajoitusten estämättä, jos hän osoittaa, että hän ei kykene vastaamaan asian käsittelyn edellyttämistä kustannuksista sen vuoksi, että elinkustannukset ovat Suomea korkeammat siinä Euroopan unionin jäsenvaltiossa tai Euroopan talousalueeseen kuuluvassa valtiossa, jossa hänellä on koti- tai asuinpaikka. (OAL 3.3 §.)

5 KYSELYTUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

Tutkimuksen tavoitteena on löytää ratkaisu sille, kuinka vuoroasuminen täytyisi huomioida oikeusavun käyttövaralaskelmassa. Mitä vuoroasuvien lasten kustannuksina huomioidaan vai huomioidaanko mitään sekä onko eri oikeusaputoimistojen suhtautumisessa ja käytänteissä eroja. Opinnäytetyössä aihetta tarkastellaan yleisesti sekä toimeksiantajan näkökulmasta, kuinka vuoroasuminen täytyisi ottaa huomioon oikeusavun käyttövaralaskelmissa. Oikeusaputoimistoissa työskenteleviä ohjaa oikeusavun käsikirja, jonka pohjana toimii oikeusapulaki (257/2002). Tällä hetkellä oikeusministeriö käsittelee aihetta hyvin lyhyesti Oikeusavun käsikirjassa (2013).

Tutkimuksessa on erityisesti kiinnostava saada selville, onko vuoroasumiseen suhtautumisessa eroja ja huomioivatko toiset toimistot erilaisia asioita vuoroasuvien lasten kustannuksina käyttövaralaskelman vähennyksiin vai huomioiko mikään toimisto minkäänlaisia kustannuksia. Onko toiminta kaavamaista oikeusavun käsikirjan soveltamista vai onko tilanteessa huomioitu minkäänlaisia kohtuullistamistoimia.

Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen kyselytutkimus. Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus auttaa ymmärtämään tutkimuskohdetta, esimerkiksi yritystä tai asiakasta ja selittämään sen käyttäytymisen ja päätösten syitä. Siinä rajoitutaan yleensä pieneen määrään tapauksia, mutta ne pyritään analysoimaan mahdollisimman tarkasti. (Heikkilä 2014, 15.) Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on, että tutkimusaineisto toimii apuvälineenä asian tai ilmiön ymmärtämisessä tai teoreettisesti mielekkään tulkinnan muodostamisessa. Laadullisessa tutkimuksessa ei tavoitella tulkinnan yleistettävyyttä samassa merkityksessä kuin määrällisessä tutkimuksessa. Tilastollisten yleistysten sijaan tavoitteena on, esimerkiksi vanhojen ajatusmallisen kyseenalaistaminen ja ilmiön selittäminen mahdollisimman ymmärrettäväksi niin, että se antaa mahdollisuuden ajatella toisin. (Vilka 2021, 150.) Kun taas määrällinen tutkimusmenetelmä selittää ilmiöitä ja asioita numeraalisesti, teknisesti ja kausaalisesti. Tavoitteena on siis numeraalisesti kuvailla jotakin asiaa, asian muutosta tai vaikutusta johonkin toiseen asiaan mahdollisimman tarkasti. (Vilka 2021, 225.)

5.1 Aineiston hankinta

Aineistonkeruumenetelmänä toimii kysely sen vuoksi, että kohderyhmän koko on suuri. Suomessa on oikeusaputoimistoja 23 kappaletta (OEA 2 §). Jokaisessa oikeusaputoimistossa työskentelee tarvittava määrä julkisia oikeusavustajia ja oikeusapusihteereitä. Kohderyhmän suuruuden vuoksi valitsin aineistonkeruumenetelmäksi kyselyn tiedostaen, että kyselyistä saatava materiaali voi olla hyvin niukkaa. Vaihtoehtoisesti olisin voinut valita haastattelun etäyhteydellä, mutta kohderyhmän suuruuden ja resurssien vähäisyyden sekä aikataulujen sovittelun vuoksi tämä aineistonkeruumuoto olisi ollut haasteellinen. Jokaisen toimiston yhden työntekijän yksittäin haastattelemisen taloudelliset kustannukset olisivat nousseet suuriksi. Kyselyn tavoitteena on, että yksi työntekijä jokaisesta oikeusaputoimistosta vastaisi kyselyyn.

Kyselyssä osa kysymyksistä on avoimia kysymyksiä, valmiiden vaihtoehtojen sijasta. Kyselyn kysymysten pohjana toimii kysymykset: ”Huomioidaanko vuoroasuminen käyttövaralaskelmassa, jos kyllä, miten?” ja ”Kuinka vuoroasuminen täytyisi huomioida käyttövaralaskelmassa?”. Kyselyn vastausten pohjalta voidaan pohtia toista tutkimukseni alatutkimuskysymystä ja selvittää onko toimistojen välillä eroja. Vastauksista ei siis selviä, miten kukin toimisto vastasi, vaan mahdollisia eroja esitellään anonyymisti. Vaikka jokainen toimisto toimii oikeusministeriön alaisena, käytänteissä voi silti olla huomattavia eroja.

Itse tutkimuksen aihe ja sen mielenkiintoisuus on kyselyyn vastaajan näkökulmasta tärkein vastaukseen vaikuttava asia kyselytutkimuksissa. Tutkimuksen onnistumista voidaan kuitenkin tehostaa, kyselylomakkeen ja kysymysten huolellisella ja tarkalla laatisella sekä suunnittelulla. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 198.) Kyselytutkimuksen onnistumisen lähde piilee tarkoin muotoilluissa kysymyksissä. Kysymykset on siis muotoiltava erityisen tarkasti, sillä tutkimuksen tulokset vääristyvät, vastaajan ymmärtäessä kysymykset, toisin kuin opinnäytetyön tekijä on ne tarkoittanut. Kuitenkin avoimien kysymyksiä avulla, pystytään lukemaan vastaajien tekstiä ja niiden avulla ymmärtää heitä ja arvioida kysymysten oikeinymmärrystä. Kuitenkin vastaajien ulosanti, avoimiin kyselyihin voi olla hyvin rajallista. Kyselyn toimivuus testattiin yhteistyökumppanin yhteyshenkilön avulla.

Kyselyn alkuosaan tulisi valita helposti ymmärrettäviä kysymyksiä, jotka pyrkivät nostamaan vastaajan mielenkiintoa kyselyyn vastaamista kohtaan. Kyselylomakkeen ulkonäköön täytyy kiinnittää huomiota, lomakkeen tulee näyttää asiallisesta ja siistiltä, mutta puoleensa vetävältä ja helpolta

vastata. Erityisesti kyselytutkimuksiin liittyy usein jonkin verran rajoitteita, jotka opinnäytetyön tekijän täytyy tiedostaa tutkimusta suunnitellessa ja tehdessä. Kyselytutkimuksen tuloksista ei voi olla täysin varma siitä, kuka vastaajista on todellisuudessa vastannut kyselyyn ja kuinka tosissaan vastaaja on suhtautunut kyselyn tekemiseen ja onko kyselyyn vastattu todenmukaisin tiedoin.

Opinnäytetyön aineistokeruu tapahtuu sähköisen kyselylomakkeen avulla käyttäen Webropol-kyselytyökalua. Kysely suoritetaan niin, että vastaajien anonymiteetti säilyy. Tarkoituksena on, opinnäytetyön tekijä lähettää sähköpostilla linkin kyselyyn saatekirjeineen kaikkiin kuuteen Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiireihin, jotka toimittavat sähköpostin kaikkiin oikeusaputoimistoihinsa. Kohderyhmään kuuluvat kaikki Suomen oikeusaputoimistot. Vastausajan puolesta välissä lähetetään muistutusviesti.

Opinnäytetyön tutkimusosan tavoitteena on laatia mahdollisimman selkeä kyselylomake. Kyselylomakkeissa kysytään vastaajan taustatiedoista ainoastaan työnimike ja vastaajan toimiston oikeusapu- ja edunvalvontapiiri. Kyselyssä on huomioitu se, että vastaaja ei välttämättä halua vastata mihinkään taustatiedoista liittyviin kysymyksiin. Kyselyn voi siksi suorittaa ilman taustatietojen syöttämistä. Taustatietokysymyksien perusteella opinnäytetyön tekijä ei pysty tunnistamaan vastaajia. Taustatietokysymysten jälkeen kysytään itse aiheeseen liittyvät kysymykset. Taustatietokysymykset kysytään vain sen vuoksi, että erot oikeusapu- ja edunvalvontapiirien toiminnassa voidaan erottaa. Tuloksissa ei siis pystytä julkistamaan eroavaisuuksia paljastaen toimistoja, tuloksia käsitellään oikeusapu- ja edunvalvontapiireittäin.

5.2 Aineisto käsittely ja sisällönanalyysi

Aineiston analyysimuodoksi valikoitui deduktiivinen eli teorialähtöinen sisällönanalyysi sekä apuna käytettiin aineiston kvantifointia. Teorialähtöisessä analyysissä lähdetään liikkeelle sananmukaisesti teoriasta. Tutkimus nojaa jo lähtötilanteessa jonkun auktoriteetin teoriaa, malliin tai ajatteluun. (Vilka 2021, 170.) Tutkimustulosten perusteella voidaan saada uutta tietoa tai vahvistaa jo tiedettyä käsitystä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 109–111.)

Tutkimuksen suorittamisen jälkeen aineiston analysoinnissa käydään kyselyn vastauksista saatu aineisto huolellisesti läpi ja etsitään samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia sekä vertaillaan vastauksia toisiinsa. Analyysissä vertaillaan lakien ja säädösten ja muiden lähteiden ja kyselyyn vastanneiden yhteyttä toisiinsa. Onko vastaajien suhtautuminen lakien ja säädösten sekä ohjeiden mukaista. Tutkimuksessa on myös määrällisen tutkimuksen piirteitä tutkimustulosten analysoinnin kannalta.

Ero sisällönanalyysin ja aineiston kvantifioinnin välillä on se, että sisällönanalyysin tarkoitus on luoda sanallinen ja selkeä kuvaus ilmiöstä, kun taas kvantifioinnissa esitetään sisältöä kvantitatiivisin eli määrällisin keinoin. Kvantifiointi kuuluu sisällön erittelyn piiriin, mutta voidaan käyttää myös sisällönanalyysin apuna. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 119–122.) Kvantifiointi laadullisessa tutkimuksessa tarkoittaa sitä, että aineistosta lasketaan, kuinka monta kertaa sama asia esiintyy vastauksissa (Tuomi & Sarajärvi 2018, 135).

Teorialähtöisessä sisällönanalyysissä ensimmäisessä vaiheessa muodostetaan analyysirunko, jossa analyysirungon sisälle muodostetaan erilaisia luokituksia tai kategorioita. Analyysirunko voi olla väljä tai strukturoitu. Strukturoidussa analyysirunkoon valitaan vain runkoon sopivia asioita, kun taas väljässä mukaan otetaan myös analyysirungon ulkopuolelle jääviä asioita. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 127–128.) Aineiston analyysiä ohjaa siis valmis, aikaisemman tiedon perusteella muodostettu analyysirunko. Tällöin edetään niin sanotusti yleisestä yksityiseen. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 131.) Luokittelun ja kategorisoinnin jälkeen aineisto voidaan kvantifioida eli laskea, kuinka monta kertaa sama asia esiintyy kyselyn vastauksissa tai kuinka moni tutkittava ilmaisee saman asian vastauksessaan (Tuomi & Sarajärvi 2018, 135). Tuloksissa esitetyt prosenttiluvut on saatu kvantifioimalla sisällönanalyysissä esiin tulleet tulokset. Kvantifioinnin lisäksi vertailin vastauksia teoriaan ja muihin vastauksiin, selvittääkseni kuinka yhtenäistä toiminta oikeusaputoimistojen kesken on.

6 TUTKIMUSTULOKSET

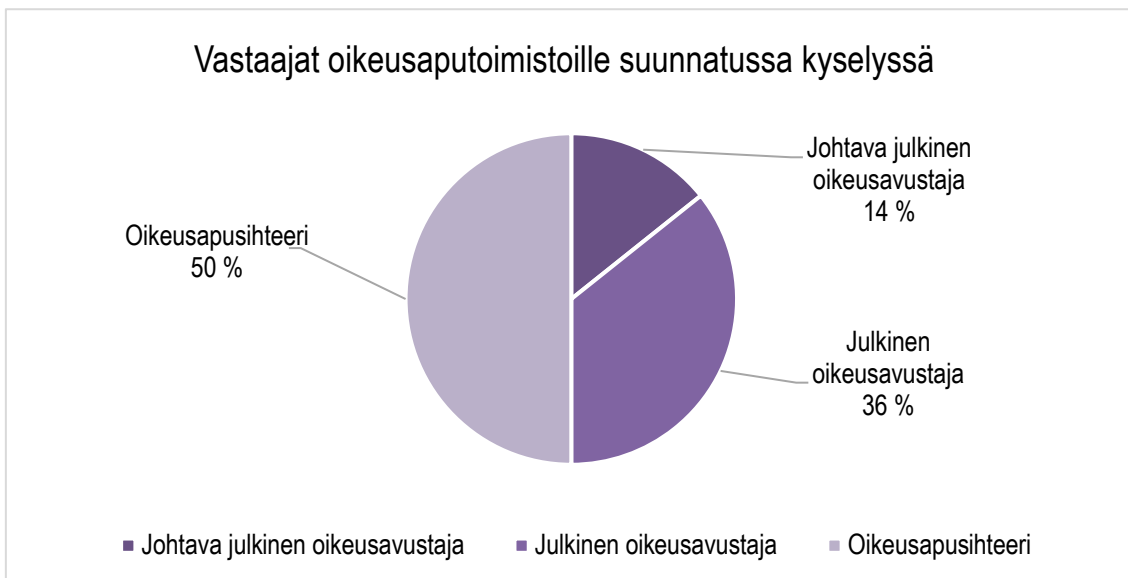
Opinnäytetyön tutkimusosa suoritettiin sähköisen Webropol-kyselyn avulla. Kyselyyn vastaaminen tapahtui anonymisti niin, että opinnäytetyön tekijä lähetti sähköisen linkin saatekirjeineen kaikkiin Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiireihin, jotka puolestaan toimittivat linkin ja saatekirjeen eteenpäin piiriensä oikeusaputoimistoihin.

Kysymysten tavoitteena oli, että saatujen vastausten perusteella voitaisiin kartoittaa oikeusaputoimistojen käytäntöjä vuoroasumista harjoittavien keskuudessa ja selvittää onko käytännössä eroja sekä miten käytäntöjä täytyisi kehittää. Kyselyssä haluttiin mahdollistaa vapaampi kertominen oman toimiston toiminnasta sillä, että taustatietokysymysten jälkeen kysymykset olivat avoimia valmiiden vastausvaihtoehtojen sijasta. Avoimien kysymysten vastauksissa oikeusaputoimistojen työntekijät kertoivat oman toimistonsa toiminnasta vuoroasumista harjoittavien hakijoiden suhteen.

Parhain mahdollinen vastausten sisältö valitulla aineistonkeruumenetelmällä saavutettiin tutkimuksen kannalta, kysymällä suoraan toimistojen työntekijöiltä, kuinka heidän toimistoissaan toimitaan vuoroasumista harjoittavien hakijoiden käyttövaralaskelman suhteen. Vastaaja pystyy omin sanoin kertomaan toimistonsa käytänteistä, sillä valmiit vaihtoehdot rajaisivat ja ohjailisivat vastaajaa liikaa.

6.1 Vastaajat oikeusaputoimistoille suunnatussa kyselyssä

Oikeusaputoimistojen kysely suunnattiin oikeusaputoimiston työntekijöille: johtaville julkisille oikeusavustajille, julkisille oikeusavustajille ja oikeusapusihteereille. Kaikki kuusi Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiriä toimittivat linkin kyselyyn jokaiseen piiriinsä oikeusaputoimistoon. Jokaisesta Suomen oikeusaputoimistosta kyselyyn vastasi yksi työntekijä. Suomessa oikeusaputoimistoja on yhteensä 23 kappaletta, joista kyselyyn vastasi 14 oikeusaputoimistoa eli kyselyn vastausprosentti on 61 %. Alueellisesti vastauksia tuli tasaisesti jokaisen piirin oikeusaputoimistoista, paitsi Lounais-Suomen piirin yksikään toimisto ei vastannut kyselyyn. Oikeusaputoimistoista kyselyyn vastanneista kaksi kertoi olevansa työnimikkeeltään johtavia julkisia oikeusavustajia, viisi julkisia oikeusavustajia ja seitsemän oikeusapusihteerejä.

KUVIO 1: Vastaajat oikeusaputoimiston kyselyssä.

6.2 Suomen oikeusaputoimistojen käytännöt

Oikeusministeriön (2013) suosituluonteisessa ohjeessa oikeusaputoimistoille vuoroasumista harjoittavien hakijoiden käyttövaralaskelmaan on annettu ohje, että vuoroviikoin asuvien lasten kustannukset puolitetaan laskennallisesti vanhempien kesken, ellei elatusapua ole vahvistettu tai tosiasiallisesti muuten makseta, sillä ei useinkaan ole selvitystä siitä, kumman varassa lasten tosiasiallinen elättäminen on. Kyselyn vastaajien vastausten perusteella moni noudattaa juuri tätä ohjetta, mutta poikkeuksiakin löytyy.

Vastauksista käy ilmi, että suurin osa toimistoista ottaa vuoroasuvien käyttövaralaskelmassa huomioon lähinnä vain mahdolliset maksettavat tai saatavat elatusmaksut ja automaattisesti käyttövaraohjelmiston laskeman lapsivähennyksen. Vuoroasuvien kesken lapsivähennyksessä lasten kustannukset puolitetaan laskennallisesti vanhempien kesken.

6.2.1 Lapsivähennys ja elatusmaksut

Kaikkien Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiirien toiminnassa voidaan huomata oikeusministeriön suosituluonteisen ohjeistuksen (2013) vaikutus käytäntöihin. Vastauksista ilmenee, että jokainen tutkimukseen osallistunut toimisto puolittaa lapsivähennyksen laskennallisesti vanhempien

kesken, jos elatussopimusta ei ole tai elatusmaksuja ei tosiasiallisesti makseta. Kuitenkin vastauksista voidaan huomata eroja. Osa toimistoista ottaa lapsivähennyksen huomioon vain ja kokonaan sen vanhemman käyttövaralaskelmassa, jonka osoitteessa lapsi on kirjoilla. Osa vähentää lapsivähennyksen automaattisesti molempien vanhempien laskelmassa ja osa ei huomioi lapsivähennystä missään tapauksessa vanhemmalta, jonka luona lapsi ei ole virallisesti kirjoilla.

Kyselyn vastauksissa moni vastaaja tuo esille, että normaalisti tilanteessa, jossa lasten vuoroasumisesta on sovittu eikä elatussopimusta ole, lapsivähennys puolitetaan lähtökohtaisesti vanhempien kesken, eli merkitään molempien vanhemman käyttövaralaskelmaan vähennykseksi. Jokaisesta hakijan taloudessa asuvasta huollettavasta lapsesta hyväksytään lapsivähennys 300 euroa, eli vanhemmille merkitään molemmille 150 euron lapsivähennys.

Tilanne huomioidaan eri tavalla, jos vuoroasumisesta on sovittu ja elatuksesta on laadittu elatussopimus, eli toinen vanhemmista maksaa toiselle elatusmaksuja elatussopimuksen mukaisesti. Tämän kaltaisessa tilanteessa hakijalle, jonka osoitteeseen lapsi on kirjattu, hyväksytään menoihin koko 300 euron lapsivähennys ja tuloihin toisen vanhemman maksama elatusmaksu. Puolestaan hakijalle, jonka osoitteeseen lapsi ei ole kirjattu, hyväksytään menoihin vain hänen maksama elatusmaksu eikä hänen tilanteessaan lapsivähennystä huomioida ollenkaan.

Moni vastaaja tuo vastauksessaan esille, että puolikasta lapsivähennystä ei pääsääntöisesti ole tehty osittainkaan, jos vanhempi ei ole itse erikseen esittänyt, että elatusapua ei makseta vuoroasumisesta johtuen. Lapset pääsääntöisesti siis vähentävät vain lähivanhemman asemassa olevan vanhemman käyttövaraa ja etävanhemmalta hyväksytään vain mahdolliset elatusmaksut.

Mikäli vuoroasumisesta on sovittu ja elatussopimusta ei ole lapsivähennyksen puolittavat Etelä-Suomen, Itä-Suomen, Länsi- ja Sisä-Suomen ja Pohjois-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiirien toimistot. Kaakkois-Suomen piirin osassa toimistoissa lähivanhemman asemassa olevalle vanhemmalle huomioidaan koko lapsivähennys ja etävanhemman asemassa olevalle puolikas, huolimatta siitä onko elatussopimusta. Tilanteessa, jossa elatusmaksuja maksetaan, kirjataan elatusmaksut hakijan menoihin tai tuloihin sen mukaan, kun niitä maksetaan tai saadaan. Jokaisen toiminta elatusmaksujen suhteen oli yhtenevä.

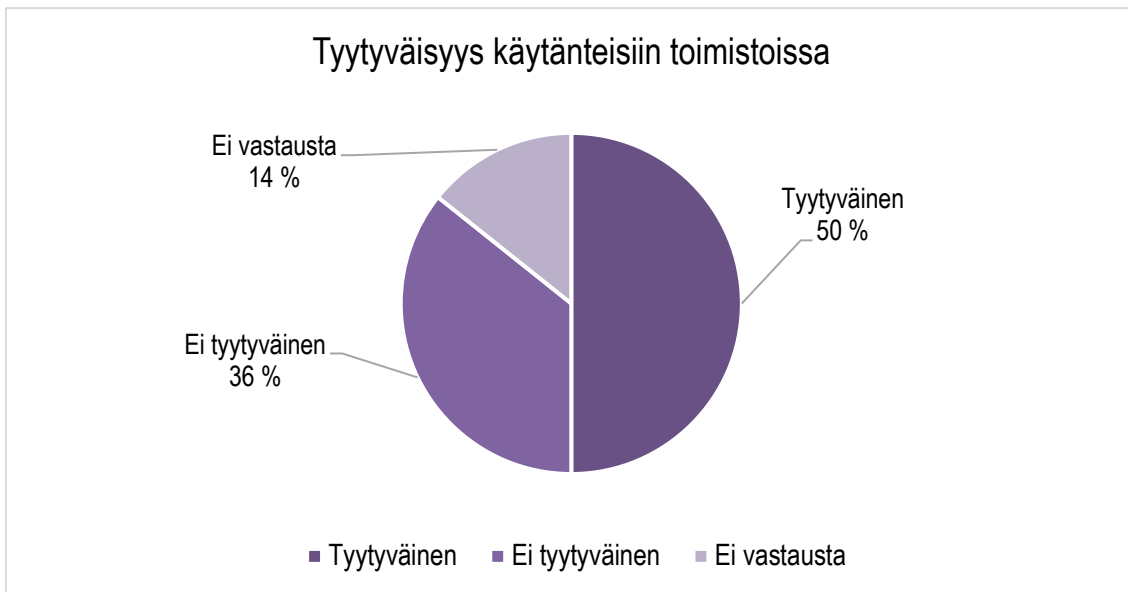
6.2.2 Lapsilisä, päivähoitomaksut

Oikeusapu- ja edunvalvontapiirien toiminnassa löytyy eroja myös lapsilisän ja päivähoitomaksujen sekä muiden hyväksyttävien vähennysten ja tulojen osalta. Suurimmassa osassa toimistoista lapsilisä merkitään suositusluonteisen ohjeistuksen (2013) mukaisesti sen vanhemman tuloihin, jonka luokse lapsi on merkitty virallisesti asumaan, jos vanhemmat eivät erikseen esitä, että lapsilisä jaetaan vanhempien kesken. Osassa toimistoista lapsilisä puolitetaan automaattisesti vanhempien kesken, vaikka todellisuudessa toinen vanhempi ei pääse osaksi lapsilisää. Mikäli elatussopimusta ei ole, puolet lapsilisästä huomioidaan molemman vanhemman tuloihin. Jos vanhemmat asuvat erotilanteessa yhdessä, puolitetaan lapsilisä vanhempien kesken. Etelä-Suomen toimistojen mukaan lapsilisä puolitetaan vanhempien kesken, jos elatuksesta ei ole sovittu. Muut piirit huomioivat lapsilisän automaattisesti lähivanhemman tuloihin, jos erikseen ei tuoda esille, että vanhemmat jakavat lapsilisän keskenään.

Vastauksista selviää, että hyväksyttäviin vähennyksiin toimistoissa voidaan hyväksyä myös mahdollisia lapsesta aiheutuvia päivähoitomaksuja ja koululaisen iltapäivätkeuhomaksuja, jos niitä tosiasiallisesti maksetaan säännöllisesti. Päivähoitomaksuista ja koululaisen iltapäiväkerhotoiminnan maksuista on esitettävä selvitys erikseen. Kyselyn vastauksissa kaikki piirien toimistoista ilmoittivat, että edellä mainitut vähennykset voidaan ottaa huomioon vuoroasumista harjoittavalta hakijalta hänen käyttövarassaan, jos hakija esittää niiden tosiasiallisen maksamisen.

6.2.3 Tyytyväisyys käytäntöihin toimistoissa

Vastausten perusteella 50 prosenttia on täysin tyytyväisiä nykyiseen käytäntöön eikä näe muutokselle tarvetta. Vastaajat pitävät oikeusministeriön ohjeistusta kohtuullisena ja käytännöllisenä ja, että se palvelee heidän työntekoaan ja asiakkaita riittävällä tavalla. Vastaavasti 36 prosenttia huomaa käytänteissä epäkohtia ja toivoo, että toiminnoille löydettäisiin parempi vaihtoehto ja käytäntöjä uudistettaisiin yhdenmukaisempaan suuntaan. Käytänteisiin tyytyväisiä ja ei tyytyväisiä on tasan jokaisessa piirissä. Vastaajista 14 prosenttia ei tuonut mielipidettään esille vastauksessa.

KUVIO 2: Vastaajien tyytyväisyys käytänteisiin.

Osa kyselyn vastaajista kokee, että ohjeistusta tulisi kehittää niin, että se kohtelisi molempia vanhempia vuoroasumisessa yhdenmukaisesti. Molempien vanhemman osallistuminen lasten kustannuksiin täytyisi huomioida toteutuneen mukaisesti ja niin, että molempien vanhempien käyttövaroissa lapset huomioitaisiin yhtä lailla. Epäkohtana nähdään se, että se vanhempi, jonka osoitteen lapsi on merkitty, on edullisemmassa asemassa verraten vanhempaan, jonka luokse lasta ei ole merkitty asumaan. Kun vuoroasuminen huomioidaan nykyisen käytännön mukaan toisen vanhemman oikeusavun saamisen mahdollisuudet parantuvat ja omavastuuprosentti alenee, kun taas toisen vanhemman mahdollisuudet huononevat. Vastaajat kokevat, että nykyinen järjestelmä kohtelee epäoikeudenmukaisena toista vanhempaa.

Vastauksista käy ilmi, että moni kokee, että käytännöissä ja oikeusministeriön ohjeistuksessa on puutteita sekä epäkohtia, mutta puoltavat silti tapoja, jotka heillä on käytössään, sillä ovat kokeneet ne tutuiksi ja toimiviksi. Voidaan huomata, että mahdollinen käytäntöjen muutos nähdään hyvin negatiivisena asiana ja muutosta haluttaisiin välttää. Vastaajista, jotka kokevat olevansa tyytyväisiä nykyisiin käytäntöihin 29 prosenttia kokevat, että käytänteiden muutos hankaloittaisi ja hidastaisi palvelua. Uusien huomioitavien osa-alueiden ottaminen käyttövaralaskelmaan vuoroasumista harjoittavia varten vaikeuttaisi toimintaa turhan paljon, sillä merkitys ei muuttuisi niin paljon vaikeutumiseen nähden. Tarkempia vähennyksiä ja tuloja olisi vaikea todentaa oikeiksi jokaisen hakijan osalta.

Alueittain erot jakautuvat seuraavasti. Itä-Suomen ja Kaakkois-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiirit pitävät nykyistä toimintaa kohtuullisena ja toimivana heidän tarpeisiinsa. Kaakkois-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiirin sisällä kyseenalaistetaan se, että lapsen kanssa samassa osoitteessa asuvan laskelmassa huomioidaan aina täysi lapsivähennys. Etelä-Suomen ja Länsi- ja Sisä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiirit huomaavat toiminnassaan ja oikeusministeriön suositusluonteisessa ohjeistuksessa (2013) epäkohtia, mutta vain osa toivoo näihin muutosta. Osan mielestä vuoroasuminen täytyisi ottaa huomioon myös etävanhemman käyttövarassa samoin perustein kuin lähivanhemman, vaikka elatusmaksut voivat tulla maksettavaksi. Vuoroasumisessa vanhemmilla on kuitenkin lähtökohtaisesti samat kustannukset lapsista, mutta käyttövaralaskelmassa, nämä huomioidaan vain toiselta. Kun taas osan mukaan suhtautumisessa ei pitäisi olla suurta painoarvoa, sillä käyttövaroissa keskitytään lähinnä siihen, onko hakija oikeutettu oikeusapuun.

Tutkimukseni perusteella kuitenkin Länsi- ja Sisä-Suomen ja Pohjois-Suomen piirien vastausten mukaan vuoroasuminen täytyisi ottaa vuoroasumisesta aiheutuvien todellisten kustannusten mukaisesti huomioon oikeusapua haettaessa. Lasten vaikutus täytyisi siis ottaa kummankin vanhemman käyttövaroissa huomioon samoin perustein, eikä eroja saisi olla juurikaan siinä kumman luokse lapsi on kirjattu. Esimerkiksi lapsivähennys tulisi merkitä molemmille vanhemmille aina sekä mahdolliset päivähoitokulut ja lapsilisä vanhempien kesken, jos he tosiasiallisesti sen jakavat. Mahdollisena ohjeena todellisten kustannusten arvioinnissa voitaisiin käyttää oikeusministeriön ohjetta koskien lapsen elatusavun suuruuden arvioimista (2007) ja jakaa yleiset elinkustannukset vähennettynä lapsilisällä puoliksi vanhempien kesken. Tästä tullut summa voitaisiin vähentää oikeusapua laskettaessa. Tämän ehdotuksen mukaan vanhempien kustannukset jakautuisivat tasaisesti. Vanhempien kustannukset täytyisi ottaa huomioon oikeusavun käyttövaralaskelmassa niiden todellisten kustannusten mukaisesti, jotka vuoroasuvasta lapsesta vanhemmille todellisuudessa aiheutuu ja joista vanhemmat vastaavat.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyöni kyselytutkimuksessa saamieni tulosten mukaan käytännöt Suomen oikeusaputoimistojen välillä ovat hyvin samansuuntaisia, mutta toimistokohtaisia eroja käytännöissä löytyy kuitenkin jonkin verran. Oikeusavun ollessa osa valtion tarjoamaa palvelujärjestelmää, jonka toimintaa ohjaamaan oikeusministeriö on antanut suositusluonteisen ohjeistuksen (2013) siitä, kuinka oikeusavun hakijan taloudelliset edellytykset kartoitetaan. Toimistojen käytänteiden olisi hyvä olla samanlaiset, jotta kaikkia hakijoita kohdeltaisiin samalla tavalla, eikä eroja olisi siinä mihin oikeusaputoimistoon sattuukin ottamaan yhteyttä. Toisessa oikeusaputoimistossa voi olla oikeutettu oikeusapuun, kun taas toisessa ei, sen vuoksi, että käytännöt oikeusapuoikeuden ja omavastuuprosentin suuruuden laskemisessa eroavat.

Oikeusaputoimistojen erot käytännöissä keskittyivät pääasiassa lapsivähennyksen huomioimiseen, siihen huomioidaanko toisella vanhemmalla vähennys aina kokonaan, toisella puolikkaana tai ei ollenkaan. Lapsivähennys huomioidaan useassa toimistossa aina kokonaisuudessaan lähivanheman asemassa olevalla vanhemmalla ja etävanheman asemassa olevalla vanhemmalla se huomioidaan puolikkaana tai ei ollenkaan. Toimistoissa eroja löytyi myös siinä, kuinka lapsivähennyksen suhtaudutaan, jos tilanteessa maksetaan elatusmaksuja. Myös lapsilisän ja päivähoitomaksujen huomioimisessa oli eroja piirien toimistoissa. Monessa toimistossa lapsilisä ja lapsivähennys puolitetään automaattisesti vanhempien kesken, jos elatuksesta ei ole sovittu. Erot jakautuivat piirien sisällä toimistoittain tasaisesti, eikä millään piirillä ollut täysin eriäviä käytäntöjä.

Oikeusaputoimistojen työntekijät ovat pääasiassa tyytyväisiä nykyiseen ratkaisuun eivätkä näe muutokselle tarvetta. Osa vastaajista kuitenkin kokee nykyisen järjestelmän epäoikeudenmukaisena ja, että nykyisiä ohjeistuksia täytyisi päivittää uutta lapsenhuoltolakia mukaileviksi. Tällä hetkellä normaalitapauksessa toisella vanhemmalla on vuoroasumisessa paremmat mahdollisuudet päästä oikeusavun asiakkaaksi kuin toisella.

Tutkimuksen perusteella voidaan sanoa, että palvelujärjestelmästä löytyy puutteita vuoroasumisen näkökulmasta katsottuna. Vuonna 2019 uudistetun laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983) jälkeen muuta lain säädäntöä ei ole päivitetty. Uudistetun lain myötä oikeusapua sääntelevää oikeusapulakia (257/2002) ja valtioneuvoston asetusta oikeusavusta (388/2002) täytyisi

muuttaa yhdenmukaisemmaksi lapsenhuoltolain kanssa ja niin että ne palvelisivat yhtä lailla vuoroasumista harjoittavia perheitä.

Oikeusapulakia, valtioneuvoston asetusta oikeusavusta, elatuslakia ja niiden myötä ohjetta elatusavun suuruuden arvioimiseksi ja oikeusavun käsikirjaa täytyisi päivittää, sillä näiden lakien ja ohjeiden kautta käyttövaralaskelma toimii puutteellisesti. Tällä hetkellä vuoroasuminen huomioidaan lähinnä lapsivähennyksen osalta oikeusavun käyttövaralaskelmassa. Jokaisesta hakijan lapsesta vähennetään 300 euroa, jos hän kuuluu tosiasiallisesti hakijan elatuksen varaan. Jos lapset asuvat vuoroviikoin molemman vanhemman luona, eikä elatusapua ole vahvistettu tai sitä ei tosiasiallisesti makseta, lasten määrä puolitetaan laskennallisesti vanhempien kesken. Vuoroasuvien lasten kulut ovat suuremmat, kuin lapsilla, jotka asuvat yhdessä kodissa, sillä lapsella täytyy olla molemmissa kodeissa tarvittavat käyttötavarat ja vaatteet sekä henkilökohtaiset hygienia- ja hoivatarvikkeet.

Vuoroasumisessa lasten vaikutus tulisi ottaa huomioon molemman vanhemman käyttövaralaskelmassa, vaikka elatuksesta olisi sovittu. Käyttövaralaskelman käytäntöjä täytyisi yhdenmukaistaa vanhempien keskinäisissä tilanteissa, eli huomioidaan samoilla perusteilla samat asiat, jos niin tosiasiallisesti on. Molemmat vanhemmat kuitenkin vastaavat lapsen kuluista luonapidon aikana. Jokainen tilanne täytyisi tulkita tapauskohtaisesti huomioiden ne tosiasialliset kustannukset, jotka vanhemmalle tulee lapsesta.

Oikeusministeriön antamassa ohjeessa lapsen elatusavun suuruuden arvioimisesta (2007) ei ole otettu riittävällä tavalla huomioon niitä tapauksia, joissa lapset asuvat vanhempien luona yhtä paljon. Elatusapuohjeen luonapitovähennys, joka on luotu korvaamaan lapsista luonapidon aikana tulevia kustannuksia, ei huomioi riittävässä määrin vuoroasumistilanteissa tulevia kustannuksia. Lasten vuoroasuminen täytyisi huomioida elatussopimuksissa, sillä tavoin kuin se kussakin tilanteessa tosiasiallisesti on.

Sen vuoksi, että vuoroasumista harjoittavien perheiden tilanteet vaihtelevat, jokainen tilanne täytyy huomioida tapauskohtaisesti. Tarpeen olisi kuitenkin laatia jokin valtakunnallinen yhtenevä näkökanta, kuinka vuoroasumiseen liittyvän elatusavun määrittämisessä täytyisi toimia ja kuinka huomioida vuoroasuminen oikeusavun hakijan taloudellisia edellytyksiä arvioidessa.

Vuoroasuminen ei vaikuta elatusmaksuihin niin, että elatusmaksujen suuruudeksi tulisi automaattisesti nolla euroa. Vuoroasumistilanteessa vanhempien elatuskykyjä ja kustannuksien jakautumista vanhempien kesken täytyy punnita sekä arvioida sitä, millä suhteella vanhemmat vastaavat välttämättömien elinkustannusten ulkopuolisista kustannuksista.

Vuoroasuvalla lapsella on käytännössä kaksi kotia, mutta monissa etuuksissa ja palveluissa lapsen virallinen kotiosoite ratkaisee sen, kummalla vanhemmalla on oikeus saada lapseen liittyvää etuutta tai mistä palveluja on mahdollista saada. Tästä syystä todella moni laki, asetus, suositus ja ohjeistus kaipaava päivittämistä, jotta ne ottaisivat huomioon vuoroasumisen tasavertaisesti muiden hyväksytyjen asumisratkaisujen tapaan. Lapsen yksi virallinen osoite ratkaisee tällä hetkellä sen, kumman vanhemman hakemuksessa lapsen vaikutus etuuteen tai palveluun hyväksytään. Lasten asumisjärjestelyt vaikuttavat sekä lapsen että vanhemman oikeuteen saada sosiaaliturvaa ja monia palveluita.

Vuoroasuminen voitaisiin huomioida oikeusavun käyttövaralaskelmassa niiden tosiasiallisten kustannusten mukaan, jotka vanhemmalle tulee lapsesta, esimerkiksi oikeusministeriön elatusohjeen yleisten kustannusten avulla. Yleisistä kustannuksista voitaisiin vähentää lapsilisä ja jakaa saatu summa vanhempien kesken. Näin voidaan kuitenkin tehdä vain tilanteessa, jossa vanhemmat vastaavat lapsen kuluista todellisuudessa tasan ja lapsi asuu molempien luona lähes yhtä paljon. Muissa tilanteissa tosiasialliset kustannukset lasketaan yhteen ja huomioidaan vanhemmilla siinä suhteessa kuin ne tosiasiallisesti järjestetään.

8 POHDINTA

Halusin kirjoittaa opinnäytetyöni oikeusapuun liittyen. Idea opinnäytetyön liittämistä jollain tapaa oikeusapuun syntyi jo kesällä 2021 suorittaessani opintoihini liittyvää ammattiharjoittelua Etelä-Pohjanmaan oikeusaputoimistossa. Opinnäytetyön aihe oli itselleni suhteellisen uusi, jonka vuoksi koen erityisesti oppineeni aiheesta sekä itse tutkimuksen tekemisestä todella paljon. Ennen opinnäytetyön aloittamista en tiennyt aiheesta juuri mitään.

Opinnäytetyöprosessi alkoi syksyllä 2021. Sen vuoksi, että minulla ei ollut enää muita opintoja jäljellä, huomioni keskittyi pelkästään opinnäytetyön tekemiseen ja näin sain rauhassa työstää työtäni. Opinnäytetyön tekemisen merkittävimpänä haasteena oli aiheen tuoreus. Aiheesta ei ole rajattomasti materiaalia ja tietoa. Opinnäytetyön teoreettinen aineisto on kerätty useista suomen- ja englanninkielisen kirjallisuuden ja internetin lähteistä sekä tutkimusaineiston vastauksista. Kaikki aineistot eivät olleet helposti löydettävissä, vaan piti ennemminkin tietää mistä etsiä ja millä sanavalinnoin, jotta löytäisi konkreettisia ja luotettavia lähteitä.

Opinnäytetyöni kuuluva kyselytutkimus on merkittävä osa työtäni. Tavoitteenani oli selvittää, kuinka vuoroasuminen otetaan tai täytyisi ottaa huomioon oikeusavun käyttövaralaskelmassa sekä onko toimistojen vuoroasumiseen suhtautumisessa eroavaisuuksia.

Aineiston kerääminen kyselylomakkeella mahdollisti suuremman vastaajamäärän saavuttamisen kuin mitä, esimerkiksi haastattelemalla kaikkia oikeusaputoimistoja olisi voitu saada. Jokaisen toimiston työntekijän haastattelemisen olisi ollut opinnäytetyölle taloudellisesti kuormittavaa. Kyselylomake mahdollisti myös vastaajien anonymiteetin säilymisen. Kyselyn anonymisuus on siis voinut asettaa matalamman kynnyksen osallistua tutkimukseen vastaamalla kyselyyn.

Valittu aineistonkeruumuoto tuotti tutkimukselle myös jonkin verran haasteita. Kuitenkin mahdolliset eteen tulevat haasteet olivat tiedossa jo tutkimuksen suunnitteluvaiheessa. Koska aineiston keräämisessä ei käytetty haastatteluja ja kyselyyn vastattiin täysin anonymisti, lisäkysymysten ja tarkennusten esittäminen oli mahdotonta. Vastausten lyhytsanaisuus ja tietynlaiset sanavalinnat jättivät toisinaan opinnäytetyön tekijälle tulkinnanvaraa. Tulkintoja ei kuitenkaan haluttu alkaa tekemään, vaan vastaukset huomioitiin sellaisenaan, kuin vastaaja oli ne kirjoittanut.

Opinnäytetyön tekijän oma tieto aiheesta ja harjoittelun suorittaminen yhdessä kyselyyn osallistuneista oikeusaputoimistoista pyrittiin pitämään erillään tutkimuksen vastausten tulkinassa. Tutkimuksen tavoitteena kun oli selvittää, kuinka käytännöt vaihtelevat toimistoittain ja kuinka yhtenäisiä käytännöt ovat teoriaan ja oikeusaputoimistojen ohjeistukseen nähden, ei opinnäytetyöntekijän omaa tietoa haluttu huomioida tuloksia analysoitaessa vahingossakaan.

Kyselyn vastausprosentti oli 61 %. Vastausten luotettavuutta ja yleistettävyyttä pohdittaessa on huomattava, että vastaajia oli 14 toimistoa kaikista 23 oikeusaputoimistoista. Opinnäytetyöni tulokset voivat toimia siis vain suuntaa antavina näkemyksinä oikeusaputoimistojen käytänteistä ja heidän toimintansa yhteneväisyydestä. Vaikka kyselylomakkeessa ei ollut pakko vastata taustatietokysymyksiin, kukaan ei jättänyt kysymyksiin vastaamatta.

Uskon, että antamani kahden viikon vastausaika oli riittävä. Vastausajan puolesta välissä lähetettiin muistutusviesti ja viestin myötä vastauksia tuli lisää. Kyselyn vastausten perusteella jokainen vastaaja oli ymmärtänyt kysymykset, kuten opinnäytetyön tekijä oli ne tarkoittanut. Olisi ollut tutkimuksen luotettavuuden kannalta toivottavaa, että jokaisesta piiristä ainakin yksi toimisto olisi vastannut kyselyyn. Suoritettuun kyselyyn ainoastaan Lounais-Suomen piiristä ei vastattu ollenkaan.

Sain tutkimuksen vastauksista paljon käyttökelpoista materiaalia, ja vastausten määrä sekä sisältö yllätti positiivisesti. Odotin kyselyn vastausten olevan hieman jopa pintapuolisempia, vaikka se olisikin ollut negatiivista tutkimuksen kannalta. Kyselyn riski laadullisessa tutkimuksessa onkin usein se, että vastaukset saattavat jäädä hyvin pintapuolisiksi. Kohderyhmää haastatteleamalla olisin voinut saada varmasti syvällisempää aineistoa, mutta opinnäytetyön tavoitteisiin ja rajallisiin taloudellisiin kustannuksiin nähden haastatteleminen olisi ollut todella kuormittavaa.

Opinnäytetyöni ja kyselytutkimuksessa saamieni tulosten perusteella ehdottaisin mahdolliseksi jatkotutkimusaiheiksi aiheita, jotka käsittelevät tarkemmin, kuinka toimintoja täytyisi kehittää ja mitkä olisivat toimivia ratkaisuja. Kyselyyn vastanneet toimistot kertoivat parannusehdotuksia tai ilmaisivat huolensa siitä, että toiminnat eivät ole yhdenmukaiset vuoroasumista harjoittavien vanhempien kesken.

LÄHTEET

Aaltonen, Anna-Kaisa 2020. Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimessa. Lapsen huolto, tapamisoikeus ja elatus. 2. uudistettu painos. Helsinki: Edita.

Aikonen, Juuli 2015. Julkisen oikeusavustajan esteellisyys. Karelia-ammattikorkeakoulu. Liiketalouden koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Hakupäivä 7.2.2022. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2015120819895>.

Elatustukilaki 580/2008.

Euroopan unionin perusoikeuskirja 2016/C 202/02.

Forss, Anne & Säkkinen, Salla 2020. Lapsen elatus ja huolto sekä isyyden selvittäminen 2019. Tilastoraportit 20/2020. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Hakupäivä 10.12.2021. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020061242896>.

Forss, Anne & Säkkinen, Salla 2021. Lapsen elatus ja huolto sekä vanhemmuuden selvittäminen 2020. Tilastoraportit 31/2021. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Hakupäivä 10.12.2021. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021092046487>.

Fransson, Emma, Brolin Låftman, Sara, Östberg, Viveca & Bergström, Malin 2018. Wellbeing among children with single parents in Sweden: focusing on shared residence. Teoksessa The triple bind of single-parent families – Resources, employment and policies to improve well-being. Policy Press. 145–167. Hakupäivä 10.2.2022. <https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/30531/645375.pdf?sequence=1#page=170>.

Hakovirta, Mia 2019. Vuoroasuminen ja lapsen elatusapu Pohjoismaissa. Selvitys- ja tutkimustoinen 27/2019. Valtioneuvoston kanslia. Hakupäivä 10.12.2021. <https://tietokayttoon.fi/documents/1927382/2116852/27-2019-Vuoroasuminen+ja+lapsen+elatusapu+Pohjoismaissa.pdf/526cfa10-421a-a33d-1d19-5ef5212fa9f9/27-2019-Vuoroasuminen+ja+lapsen+elatusapu+Pohjoismaissa.pdf?t=1576482119000>.

HE 132/1997 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle oikeusapulaiksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi.

HE 102/2017 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi talous- ja velkaneuvonnasta.

HE 88/2018 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

Heikkilä, Tarja 2014. Tilastollinen tutkimus. 9. uudistettu painos. Helsinki: Edita.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Hytönen, Johanna 2016. Kankea tukijärjestelmä ahdistaa eroperheitä – Voiko vuoroasuminen heikentää etävanhemman taloudellista asemaa, tutkija Mia Hakovirta? Sosiaali- ja terveysturvan asiantuntijalehti Kelan sidosryhmille 54 (4), 20–21. Hakupäivä 27.9.2021. https://www.kela.fi/documents/10180/2628102/SV0416_PDF-96DPI_15_11_klo10-43.pdf/de1f87e9-6dec-4551-8633-344153d50d21.

Jokela, Antti 2012. Oikeudenkäynti 2. Oikeudenkäynnin asianomaiset ja valmistelu. 3. uudistettu painos. Helsinki: Talentum.

Kangas, Urpo 2019. Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet. 2. uudistettu painos. Helsinki: Alma Talent.

Karttunen, Timo, Laasanen, Hanna, Sippel, Liisa, Uitto, Tero & Valtonen, Marjo 2017. Juridiikan perusteet. 5. –6. uudistettu painos. Helsinki: Sanoma Pro.

Kela 2022. Toimeentulotuen etuusohje. Hakupäivä 12.2.2022. <https://www.kela.fi/documents/10192/3464829/Toimeentulotuki.pdf>.

Laki lapsen elatuksesta 704/1975.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983.

Laki valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä 477/2016.

Lapsilisälaki 796/1992.

Linnavuori, Hannariikka, Murtorinne-Lahtinen, Minna & Heikinheimo Kirsi 2021. Kaksi kotia: Selviytymisopas vuoroasumiseen. Tampere: Kustannusosakeyhtiö Vastapaino.

Oikeudenkäymiskaari 4/1734.

Oikeus 2021. Millä tuloilla oikeusapua myönnetään. Hakupäivä 7.2.2022. <https://oikeus.fi/oikeusapu/fi/index/hakeminen/millatuloilla-oikeusapuamyonnetaan.html>.

Oikeusapulaki 257/2002.

Oikeusministeriö 2007. Ohje lapsen elatusavun suuruuden arvioimiseksi. Julkaisu 2007:2. Helsinki: Oikeusministeriö. Hakupäivä 10.2.2022. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-466-423-3>.

Oikeusministeriö 2013. Oikeusavun käsikirja. Oikeusavun sähköisen asioinnin ja asianhallintajärjestelmän kehittämistyöryhmän suositukset. Ohjeita ja selvityksiä 8/2013. Helsinki: Oikeusministeriö. Hakupäivä 10.2.2022. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/76419/omso_8_2013_oikeusavunkasikirja_88s.pdf?sequence=1.

Oikeusministeriö 2017. Lapsen huoltolain uudistaminen. Työryhmän mietintö. Oikeusministeriön julkaisu 47/2017. Helsinki: Oikeusministeriö. Hakupäivä 10.2.2022. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-633-8>.

Oikeusministeriön asetus oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä, oikeusaputoimistojen ja edunvalvontatoimistojen toimipaikoista sekä kunnista, joiden edunvalvontapalveluista oikeusapu- ja edunvalvontapiiri vastaa 608/2016.

Salminen, Sakari 2002. Lapsen elatus, elatusapu ja elatusurva. Teoksessa Lapsen asema erossa (toim. Marjukka Litmala). Helsinki: WSOY Lakitieto, 169–250.

Tasa-arvovaltuutettu 2021. Vanhempien epätasa-arvo vuoroasumistilanteissa. Hakupäivä 9.2.2021. <https://tasa-arvo.fi/-/vanhempien-epatasa-arvo-vuoroasumistilanteissa-tas-40-2021-an-nettu-15.3.2021->.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021. Lapsen elatus. Hakupäivä 10.2.2022. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/perheoikeudelliset-palvelut/lapsen-elatus>.

Tilastokeskus 2019. Noin 63 000 naisella oli kahdessa kodissa asuvia alle 15-vuotiaita lapsia vuonna 2018. Hakupäivä 6.10.2021. https://www.stat.fi/til/perh/2018/03/perh_2018_03_2019-06-17_tie_001_fi.html.

Turunen, Jani 2016. Shared Physical Custody and Children's Experience of Stress. Stockholm Research Reports in Demography 2016:08. Hakupäivä 6.11.2021. http://www.suda.su.se/polo-poly_fs/1.289741.1481288600!/menu/standard/file/SRRD_2016_08.pdf.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Valtioneuvosto 2020. Lasten vuoroasuminen ja sosiaaliturva: Vuoroasumisen nykytila ja merkitys etuus- ja palvelujärjestelmän kannalta. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:51. Valtioneuvoston kanslia. Hakupäivä 18.10.2021. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-021-9>.

Valtioneuvoston asetus oikeusavusta 388/2002.

Vilikka, Hanna 2021. Tutki ja kehitä. 5. päivitetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimus lapsen oikeuksista. SopS 59–60/1991.

Kysely Suomen oikeusaputoimistoille.

Tämä kysely käsittelee tilannetta, jossa hakija hakeutuu oikeusavun asiakkaaksi muussa asiassa kuin elatusmaksuasiassa ja hänellä on vuoroasuvia lapsia. Kysely on Vuoroasumisen vaikutus elatusmaksuihin -opinnäytetyötä, joka tehdään yhteistyössä Etelä-Pohjanmaan oikeusaputoimiston kanssa.

Kyselyyn vastaa jokaisesta oikeusaputoimistosta yksi työntekijä. Kyselyyn vastaaminen on täysin vapaaehtoista ja luottamuksellista. Kyselyyn vastataan nimettömänä ja tuloksista ei voida tunnistaa vastaajia.

Vuoroasumisella tarkoitetaan tilannetta, jossa lapsi asuu erillään asuvien vanhempiensa luona lähes yhtä paljon. Vuoroasumisen edellytyksenä on, että lapsi asuu vähintään 40 prosenttia kalenterivuodesta kummankin vanhempiensa luona mukaan luettuna kaikki lomat sekä juhlapyhät.

1. Työnimike

- Johtava julkinen oikeusavustaja
- Julkinen oikeusavustaja
- Oikeusapusihteeri
- Muu, mikä? _____

2. Valitse oikeusapu- ja edunvalvontapiiri, johon toimistosi kuuluu.

- Etelä-Suomi
- Itä-Suomi
- Kaakkois-Suomi
- Lounais-Suomi
- Länsi- ja Sisä-Suomi
- Pohjois-Suomi
- Muu, mikä? _____

3. Miten vuoroasuminen otetaan huomioon oikeusavun käyttövaralaskelmassa?

---

4. Millaisia kustannuksia vuoroasuvista lapsista huomioidaan hakijan käyttövaralaskelmassa?

---

5. Miten lasten vuoroasuminen mielestäsi täytyisi huomioida hakijan käyttövaralaskelmassa?

HYVÄ VASTAAJA

SAATEKIRJE

Opiskelen Oulun ammattikorkeakoulussa liiketalouden tutkinto-ohjelmassa, taloushallinnon suuntautumisvaihtoehdossa. Teen opinnäytetyöni aiheesta ”Vuoroasumisen vaikutus elatusmaksuihin”. Opinnäytetyön toimeksiantajana on Etelä-Pohjanmaan oikeusaputoimisto.

Opinnäytetyöni toteutukseen kuuluu kyselytutkimus, jonka kohderyhmään kuuluu Suomen oikeusaputoimistojen oikeusapusihteerit. Jokaisesta Suomen oikeusaputoimistosta yksi (1) työntekijä vastaa kyselyyn. Esimerkiksi Etelä-Pohjanmaan oikeusaputoimistosta vain yksi (1) työntekijä vastaa kaikkien Etelä-Pohjanmaan oikeusaputoimistojen toimipaikkojen puolesta kyselyyn.

Kyselyyn vastaaminen on täysin vapaaehtoista ja luottamuksellista. Kyselyyn vastataan nimettömänä ja tuloksista ei voida tunnistaa vastaajia.

Osallistu kyselyyn tästä: <https://link.webropol-surveys.com/S/778EA13988F8788F>

Osallistumisaikaa on kaksi viikkoa aikavälillä 18.1.–1.2.2022. Kyselyyn osallistutaan vastaamalla sähköisen kyselyyn, joka on toteutettu Webropol-kyselyohjelmalla. Opinnäytetyön tekijä lähettää linkin kyselyyn Etelä-Pohjanmaan oikeusaputoimiston yhteyshenkilölleen, joka lähettää linkin eteenpäin vastaajille kaikkiin Suomen oikeusaputoimistoihin. Näin varmistetaan vastaajien anonymitteetti. Opinnäytetyö tullaan julkaisemaan osoitteessa www.theseus.fi.

Ystävällisin terveisin

Opinnäytetyön tekijä

Erika Kirvesmäki

k9kier00@students.oamk.fi

Opinnäytetyön ohjaaja

Suvi Röytiö

suvi.roytio@oamk.fi